

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Katedra religionistiky

Hidžra a její význam pro ranou muslimskou obec

Bakalářská práce

Autor práce: Soňa Hanušová

Vedoucí práce: Mgr. Viola Pargačová PhD.

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Soňa HANUŠOVÁ**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Hidžra a její význam pro ranou muslimskou obec**
Zadávací katedra: **Katedra religionistiky a filosofie**

Zásady pro vypracování:

Autorka nejdříve charakterizuje sociálně-politickou situaci v Mekce po Muhammadově prorockém vystoupení a vysvětlí příčiny, které vedly Muhammada rozvázání starých kmenových vztahů a navázání vztahů nových, tedy k tzv. hidžře. Následně se autorka zaměří na charakteristiku role proroka Muhammada a jeho stoupenců v Jathribu, zřetel bude brán především na způsob, jakým Muhammad vytvářel muslimskou obec v Jathribu a na fenomén džihádu, který se v tomto období začíná uplatňovat a je v tomto období s hidžrou spjat. Na základě analýzy odpovídajících veršů Koránu a sunny, autorka objasní význam a uplatnění pojmů hidžra a džihád v rané muslimské obci.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Cook, M.: Muhammad, Praha, 1994 Korán, (přel. Hrbek, I.), Praha, 1991
Krejčí, J.: Civilizace Asie a Blízkého východu, náboženství a politika
v souhře a střetání, Praha, 1993 Kropáček, L.: Duchovní cesty islámu,
Praha, 2004 Mendel, M.: Hidžra, Praha, 2006 Mendel, M.: Džihád, Brno,
1997 Mendel, M.: Islámská výzva, Brno, 1994 Pelikán, P.: Sunna, pramen
islámského práva, Praha, 1997 An-Nawawí, J. (ed.): Zahrady spravedli-
vých, sbírka výroků proroka Muhammada, Praha, 2008

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Viola Pargačová**
Katedra religionistiky a filosofie

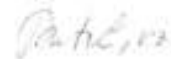
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Váral, CSc.
děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31. 3. 2010

.....
Soňa Hanušová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Viole Pargačové PhD. za její pomoc, rady a trpělivost.

Souhrn

Práce pojednává o historické události *hidžry*, tedy odchodu Muhammada a jeho souvěrců z Mekky do Jathribu roku 622.

První kapitola osvětluje situaci před prorockým vystoupením Muhammada. Jeho učení vedlo ke konfliktu s tradiční společností, což je popsáno ve druhé kapitole. Tento konflikt pak vyústil právě v *hidžru*, která je zásadním bodem celé práce. Čtvrtá kapitola je věnována vytváření muslimské obce v Medíně a Muhammadově politické činnosti. Závěr práce pak tvoří kapitola o šíření islámu z Medíny do okolních území, tedy *džihádu*.

Práce končí dobytím Mekky a vítězstvím islámu na Arabském poloostrově. Další události s *hidžrou* souvisí už jen vzdáleně a patří do jiné práce.

Výsledkem práce by, kromě historického popisu události, měla být ukázka, jaké důsledky mělo Muhammadovo prorocké vystoupení na tehdejší společnost – jak se společnost po jeho vystoupení a na základě jeho učení změnila.

Klíčová slova

islám, Muhammad, hidžra

Title

Hijra and its Significance for the early Muslim Society

Abstract

This work dissertates upon the historical event of Hijra, withdrawal of Muhammad and his followers from Mecca to Jathrib in 622.

First chapter throws light on the situation before Muhammad's prophetic appearance. His teachings led to conflict with traditional society, which is described in the second chapter. This conflict then culminated in Hijra, which is the corner-stone of this work. The fourth chapter is dedicated to the creation of Muslim community in Medina and Muhammad's political activities. Conclusion of this work then consists of chapter about propagation of Islam on Arabian Peninsula. Other events are pertinent to Hijra only remotely and belong to a different work.

Result of this work, aside from description of historical events, should be demonstration of consequences of Muhammad's prophetic appearance on that times society - how the society have changed in virtue of his teachings.

Key words

Islam, Muhammad, Hijra

Obsah

Úvod.....	1
1. Arábie před Muhammadovým prorockým vystoupením.....	3
1.1. Arábie před vytvořením ummy.....	3
1.2. Arabské náboženství (kult) před vznikem islámu.....	4
2. Vznik islámu, vznik konfliktu.....	7
2.1. Vznik islámu.....	7
2.2. Vznik konfliktu.....	8
2.3. Pokus o řešení konfliktu.....	12
2.4. Zostření konfliktu.....	15
3. Hidžra.....	21
3.1. Fenomén hidžry.....	21
3.2. Hidžra do Etiopie.....	21
3.3. Hidžra do Jathribu.....	24
3.4. Hidžra, náboženská povinnost?.....	29
4. Utváření muslimské obce.....	35
4.1. Počátky ummy.....	35
4.2. Hierarchie v ummě.....	39
4.3. Zjevení jako zákony, umma jako boží stát.....	41
4.4. Vyloučení židů z medínské obce a konec opozice.....	42
5. Džihád jako součást hidžry.....	45
5.1. Fenomén džihádu.....	45
5.2. Začátky džihádu.....	46
5.3. Boje s Qurajšovci a s beduíny.....	47
5.3.1. Bitva u Badru.....	48
5.3.2. Bitva u Uhudu.....	50

5. 3. 3. Příkopová válka (<i>ghazwa al-chandaq</i> – غزوة الخندق či <i>ghazwa al-ahzáb</i> – غزوة الاحزاب).....	52
5. 3. 4. Podrobování beduínů.....	53
5. 4. Dobyetí Mekky.....	54
Závěr	58
Bibliografie	59
Přílohy	61

Úvod

Hidžra je velmi významnou událostí v dějinách islámu. Natolik významnou, že dala vzniknout islámskému letopočtu. A právě této významné události je věnovaná tato práce.

Ne však celá práce pojednává pouze o *hidžře*, ta tvoří pouze jádro. Ostatně nejde zde jen o popis historické události, nýbrž měla jsem snahu ukázat, jak tato událost ovlivnila tehdejší společnost.

První kapitola krátce pojednává o charakteru společnosti na Arabském poloostrově a o náboženských představách před vystoupením Muhammada. Ačkoli zdánlivě tato kapitolka do práce nepatří a může se zdát zbytečnou, je podle mého názoru důležitá. Jelikož Muhammad přišel se zcela novým učením, je třeba poukázat na rozdíly mezi jeho učením a tím, co bylo před tím, abychom mohli pochopit, proč vlastně došlo ke konfliktu mezi ním a okolní společností.

Konfliktu mezi Muhammadem a jeho rodovou společností je věnována druhá kapitola. Popisuje, jak ke konfliktu došlo, z jakých důvodů a jak se jej Muhammad zprvu pokusil řešit. Jeho původní řešení však nevyhovovalo ani jedné ze stran, musel se proto uchýlit k radikálnímu kroku, *hidžře*.

Třetí kapitola se věnuje nejen *hidžře* do Jathribu, ale i *hidžře* do Etiopie. V této kapitole se kromě toho věnuji i otázce povinnosti *hidžry* v nastalých podmínkách.

Čtvrtá kapitola je o začátcích muslimské obce v Medíně. O jejím budování, vzniku zákonů, potlačení opozice a upevňování Muhammadova postavení.

Šestá kapitola je spojená s šířením islámu mimo již muslimskou Medínu. Hlavním bodem této kapitoly jsou boje s Qurajšovci, s nimiž byl Muhammad nucen zpřetrhat své rodové vazby. Dobytím Mekky a rozšířením islámu na celý Arabský poloostrov končí nejen tato kapitola, ale i celá práce.

Práce je samozřejmě opatřena verši z Koránu a *tafsíry* k příslušným veršům. Korány jsem používala dva, Hrbkův překlad z roku 1972 a nejnovější vydání z roku 2007, které taktéž přeložil dr. Ivan Hrbek. Korány jsem používala dva proto, že Hrbkův překlad z 1972 je uznávaný, ale přeci jen už delšího data. Porovnávala jsem jeho překlad, zůstal však stejný, žádný mnou použitý verš nebyl v Koránu z 2007 zjednodušen či převeden do dnešního jazykového úzu. Došlo však k jednoznačnému

číslování veršů, proto v práci cituji a odkazuji pouze na Korán z 2007, přestože jsem pracovala s oběma. *Tafsíry* jsem vyhledávala na internetové adrese www.altafsir.com. V téměř všech případech používám *tafsíry* jedné školy, přesto však uvádím školu u každé poznámky. Práce s primárními zdroji a celková metodologie práce se shoduje se zadáním.

Arabské termíny jsou transkribovány podle dr. Ivana Hrbka.

V práci se vyskytují i zmínky o židovských kmenech. Pro jejich označení užívám malého počátečního písmena, tedy židé, jelikož se přikláním k názoru, že se jedná o judaizované Araby, nikoli o arabizované židovské kmeny uprchlé ze Sýrie před pronásledováním ze strany křesťanů.¹

Poznámkový aparát a citace jsou tvořeny v souladu se zadáním na webových stránkách katedry religionistiky univerzity Pardubice.

¹ Tak uvádí např.: P. Pelikán, *Sunna*, str. 18.

1. Arábie před Muhammadovým prorockým vystoupením

1. 1. Arábie před vytvořením ummy

Arábii, či lépe Arabský poloostrov, rozdělujeme kvůli rozdílným podmínkám na severní a jižní. Arábie se nachází v klimaticky suchém podnebném pásu s nedostatkem srážek. Deště jsou vzácností a pro nedostatek vláhy je tak většina Arábie tvořena holými skalami a pouštěmi. Pokud se v této oblasti vyskytne déšť, jedná se obvykle o prudkou průtrž, po níž vyrazí vegetace, na kterou čekají nomádi se svými stády. Výjimku tvoří jižní oblast, kam zimní monzuny přinášejí dostatek srážek a lze zde tak obhospodařovat půdu. Střední a severní oblast je oproti tomu téměř prosta jakékoli vegetace, zemědělství lze provádět jen v oázách, kde jsou prameny spodních vod.²

To, že Arábie je tvořena především vyprahlou pouští, hrálo roli v utváření arabské společnosti. Arabská společnost byla kmenová, v oázách stejně jako na poušti.³

Na jihu se kmeny sdružovaly do kmenových svazů, které se organizovaly ve státech, které se postupně vyvinuly v království.⁴ Zemědělství zde bylo na vysoké úrovni díky zavlažovacímu systému.⁵

Zemědělství bylo omezeno na oblasti oáz v jižní části poloostrova a na oblast Hidžázu ve střední Arábii (zvláště Jathrib), v severní a střední Arábii se dalo provozovat jen pastevectví, které bylo kočovné. Kvůli suchému podnebí, a tudíž slabému zemědělství zde nebylo možno vybudovat rozsáhlou civilizaci, města apod., na rozdíl od jižní části. Rody tvořily kmeny (*qabila* – قبيلة) založené na pokrevním poutu⁶. Kmeny zde vytvářely jednoduché kmenové svazy pouze za účelem obrany před nepřítelem, pak se zase rozpadly na jednotlivé kmeny.⁷ Kočovníci se živili kromě pastevectví i příležitostným lovem a loupežnými nájezdy na okolní kmeny (*ghazwa* - غزوة). Nebyly pokládány za nic nečestného, jednalo se zkrátka o způsob obživy. Obchodní karavany jim předcházely spojeneckými smlouvami a smlouvami o placené ochraně.⁸

² F. Tauer, *Svět islámu*, str. 13-14.

³ M. Cook, *Muhammad*, str. 13.

⁴ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 14.

⁵ Tamtéž, str. 13.

⁶ F. Tauer – *Svět islámu*, str. 16.

⁷ I. Hrbek – *Korán* (předmluva), str. 11.

⁸ P. Pelikán, *Sunna*, str. 8.

Obě poloviny Arabského poloostrova se také podílely na obchodu s okolními říšemi (Egypt, Byzanc, Persie). Přestože už tenkrát měla díky obchodu arabská společnost kontakty s okolním světem, nedošlo tehdy k zásadnímu ovlivnění ani jedné strany. Ačkoli se Arábie nacházela mezi Byzancí a Persií, ani jedna říše se nepokusila toto území ovládnout, přestože obě říše měly snahu ovládnout karavanní odhod. Ani Římané nejevili o toto území, vyplněné pouze pouští, zájem. Obě říše se tak pouze snažili naklonit si kmeny, aby zabránily jejich nájezdům na svá území.⁹ Koncem 6. století došlo k ovládnutí úrodného jihu Persií, avšak ani tato hegemonie Peršanů vývoj arabské společnosti výrazněji neovlivnila.

1. 2. Arabské náboženství (kult) před vznikem islámu

Islámem je toto období nazýváno *džáhilija* (جاهلية), nevědomost. Nevědomost o jediném Bohu a odevzdání se do jeho vůle (*islám* - اسلام).¹⁰

Arabové byli polyteisté. Nebyly velké rozdíly mezi náboženskými představami jižních usedlíků a severních kočovníků.¹¹ Na rozdíl od oblasti Úrodného půlměsíce si Arabové nevyvinuli si žádnou složitou náboženskou mytologii. Ale přestože byla jednoduchá, vše nasvědčuje tomu, že byla během dlouhé doby pozoruhodně stabilní.¹² Nelze však říci, že by Arabové byli nějak hluboce nábožensky založeni, obřady vykonávali spíše ze zvyku. Spíše úcta ke zvyklostem a tradici vázaly Araby k tomuto náboženství. Byl to také hlavní argument proti Muhammadovi na obranu starého náboženství, že jde o víru jejich předků.¹³ Takovýto postoj je vyjádřen i v Koránu: „*A když je nevěřícím řečeno: „Následujte to, co Bůh seslal!“, odpovídají: „Nikoliv, my budeme následovat zvyklosti, jež u otců svých jsme našli.“ (...).*“¹⁴ Jednalo se o zvykový kult, napodobování toho, co dělali předkové. Neviděli nutnost měnit své zvyky, praktiky předků jsou správné, vyzkoušené, ověřené a bezpečné. Jsou zárukou jistoty v obtížných dobách.

⁹ B. Lewis, *Dějiny Blízkého východu*, str. 36.

¹⁰ L. Kropáček, *Duchovní cesty islámu*, str. 9.

¹¹ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 17.

¹² M. Cook, *Muhammad*, str. 16.

¹³ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 18-19.

¹⁴ *Korán* 2:170.

Náboženství před islámem bylo různorodé. Uctívána byla nebeská tělesa a jejich personifikovaná zastoupení v podobě bůžků, personifikované přírodní jevy, démoni a jiné nižší bytosti, shrnujícím pojmem to můžeme označit za antropomorfní naturalismus.¹⁵ Uctívání se provádělo poutěmi na posvátná místa a ke svatyním. Tyto poutě neměly však jen ráz náboženský, nýbrž docházelo i k hospodářským stykům jinak věčně znesvářených kmenů.¹⁶ Silná byla víra v lidové léčitelství, věštění, ... Na druhou stranu neexistovala víra v posmrtný život a věčnou duši.¹⁷

Ve staletích před Muhammadem však začínaly tento starobylý polyteismus narušovat vnější vlivy, byl to především monoteistický vliv.¹⁸ Monoteistický vliv křesťanů v sousedních zemích – v Sýrii a Iráku převažovalo od pátého století učení monofyzitů a nestoriánů; tyto sekty si získaly značný počet příznivců mezi arabskými kmeny severní pouště.¹⁹ Na jihu Arábie žila i dost velká skupina židů, usídlili se i v oázách Hidžázu (Jathrib).

Avšak i navzdory těmto vlivům zůstávala arabská společnost převážně polyteistická, ačkoli povědomí o monoteismu existovalo. Nebylo nezvyklé, pokud Arab věřil pouze v jednoho Boha. Tento blíže nespecifikovaný monoteismus se nazýval *hanífismus* (هنييفية). *Hanífové* (هنييفه) jsou přívrženci původního Abrahamova monoteismu.²⁰ Jedná se tedy o monoteismus, avšak lišící se od křesťanství a židovství.²¹ Korán se o Abrahamovi jako o hanífovi zmiňuje: „...*Lide můj, nejsem zodpovědný za to, co k Bohu přidružujete, nýbrž obracím se – jako haníf – k tomu, jenž nebesa i zemi stvořil a nebudu patřit k těm, kdož k Bohu přidružují.*“²² Hanífismus je mnohdy identický s pojmem muslim²³, jak můžeme vidět i v Koránu:

„Rci: Lidé, jste-li na pochybách stran náboženství mého, tedy vezte, že já [Muhammad] neuctívám ty, které vy uctíváte místo Boha, nýbrž uctívám Boha, jenž k Sobě vás povolá; a bylo mi poručeno, abych byl jedním z věřících, a bylo mi řečeno: „Obrat' svou tvář k náboženství pravému [islám] jako haníf a nebud' modloslužebníkem

¹⁵ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 24; L. Kropáček, *Duchovní cesty islámu*, str. 10.

¹⁶ F. Tauer, *Svět islámu*, 19.

¹⁷ P. Pelikán, *Sunna*, str. 11-12.

¹⁸ M. Cook, *Muhammad*, str. 16.

¹⁹ Tamtéž, str. 16.

²⁰ *Korán* 2:135 („Říkají: „Bud'te židy, nebo křesťany a tehdy budete správnou cestou vedeni!“ Odpověz: „Nikoliv! Následujte náboženství Abrahama, jenž hanífem byl a mezi modloslužebníky nepatřil!““).

²¹ J. Krejčí, *Civilizace Asie a Blízkého východu*, str. 103.

²² *Korán* 6:78-79.

²³ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 21.

*a nevzývej místo Boha to, co ani užitek ani škodu způsobit nemůže! Jestliže tak učiníš, budeš patřit mezi nespravedlivé.*²⁴

Tak i výklad (*tafsír* – تفسير) výše zmíněného verše 6:79 ztotožňuje hanífu s muslimem: „*Když se ho zeptali: Koho uctíváš? Odvětil: (Viz! Obrátil jsem se) učinil jsem své náboženství a práci ryzí k Muslimské [víře] (a nejsem z modloslužebníků), jenž následuje jejich náboženství.*“²⁵

Sklon k monoteismu je podle muslimů přirozeným správným sklonem, ale člověk má negativní tendence spadat do polyteismu: „*Obrat' svou tvář k náboženství pravému jako haníf podle sklonu přirozeného lidem, v němž Bůh lidi stvořil. Stvoření Boží pak změnit nelze – a toto je náboženství neměnné, avšak většina lidí to neví.*“²⁶ Proto je třeba vyslat Proroka, který lidem tento přirozený sklon k monoteismu připomene. A takovýmto Prorokem byl Muhammad.

²⁴ Korán 10:104-106.

²⁵ „*When they asked him: who do you worship? He said: (Lo! I have turned my face towards) I have made my religion and works sincere to (him Who created the heavens and the earth, as one by nature upright) Muslim, (and I am not of the idolaters) who follows their religion.*“ (www.altafsir.com – Sunni tafsír – Tanwír al-Miqbás min tafsír Ibn 'Abbás).

²⁶ Korán 30:30.

2. Vznik islámu, vznik konfliktu

2. 1. Vznik islámu

Muhammad obdržel své prorocké poslání okolo roku 610. Všechny mnou použité životopisné prameny²⁷ se shodují, že Muhammad měl rád osamělost a vyhledával pustá místa ve skalnatých kopcích okolo Mekky. Míval ve zvyku jeden měsíc v roce trávit na nedaleké hoře Hirá.²⁸ Sem se často uchýloval, aby se modlil a rozjímal.²⁹ Zde se mu také dostalo prvního vidění / zjevení, kdy k němu přistupuje anděl Gabriel a nutí ho přednášet, i násilím („*Čítaj!*“ „*Čo mám čítat?*“ *spýtal som sa. Tu ma začal škrtiť, až som myslel, že je to sama smrť. Potom ma pustil a opakoval: „Čítaj!*“ ...“³⁰), dokud Muhammad neodrecitoval první verše.³¹

Muhammad zpočátku o zjevení pochyboval, myslel si, že je posedlý (*madžnún* – *مجنون*) džinem a pomýšlel na sebevraždu.³² Pochybnosti ještě zesílily, když zjevení na určitou dobu přestala. Později však, když se mu zjevily další verše³³, i díky rodinné (manželka Chadídža a její bratranec Waraqa ibn Nawfal) podpoře, uvěřil, že je Prorokem, který má arabskému lidu přinést zvěst o monoteismu a o odevzdání se do vůle boží (islámu).³⁴ První dva roky však Muhammad o svém zážitku řekl pouze Chadídže a Waraqovi. Až 612³⁵ (613, podle Hrbka a Kropáčka) dostal zplnomocnění³⁶ k veřejnému vystoupení.

Po prvním zjevení strávil Muhammad dalších 15 let (či 13/10 let, datace se liší) v Mekce. Během tohoto období pokračovalo útržkovité zjevování Písma a vyvinul se jednoduchý náboženský rituál a zásady morálky³⁷ a Muhammad získával první přívržence. Nové náboženství se nejvíce šířilo v Banú Hášim, kam patřil i Muhammad.

²⁷ M. Cook; I. Hrbek; I. Hrbek - K. Petráček; Ibn Isháq.

²⁸ M. Cook, *Muhammad*, str. 21.

²⁹ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 36.

³⁰ Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 45.

³¹ „*Přednášej ve jménu Pána svého, který stvořil, člověka z kapky přilnavé stvořil! Přednášej, vždyť Pán tvůj je nadmíru štědrý, ten, jenž naučil perem, naučil člověka, co ještě neznal.*“ (Korán 96: 1-5).

³² I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 37.

³³ „*Při denním jasu a při noci, když je tichá, Pán tvůj tě neopustil ani tebou nepohrdá!*“ (Korán 93: 1-3) .

³⁴ P. Pelikán, *Sunna*, str. 13.

³⁵ K. Armstrongová, *Islám*, str. 40.

³⁶ „... *však o dobrodiní svého Pána jiným vypravuj!*“ (Korán 93:11).

³⁷ M. Cook, *Muhammad*, str. 21.

Naopak nejméně se k novému náboženství přidávali v Banú 'Abd Šams, největší soupeři Banú Hášim, kteří pak stáli v čele Muhammadovy opozice. Ačkoli se tito konvertité zpočátku omezovali jen na Muhammadovi nejbližší (Chadídža, synové Abú Tálíbovi Alí a Dža'far, nevlastní syn Muhammadův Zajd bin Háritha, Prorokův důvěrný přítel, zámožný kupec Abú Bakr a jeho příbuzný Talha bin Ubajdulláh, Chadídžin příbuzný az-Zubajr b. al-Auwám, Sa'd bin Abí Wakkás z rodiny jeho matky, Uthmán bin Affán z rodu Umajja, manžel jeho dcery Rukajji,...³⁸), po zveřejnění učení si v Mekce rychle získalo přívržence a začalo se o něm mluvit po celé Arábii.³⁹

2. 2. Vznik konfliktu

Dokud se okruh muslimů omezoval jen na Muhammadovu rodinu a užší okruh přátel, a dokud své obřady konali nenápadně v Muhammadově domě, nenaráželi na odpor vládnoucí vrstvy. V prvních letech se nevraživost obchodnické „oligarchie“ vůči zrozené muslimské obci omezovala pouze na zesměšňování jejich nezvyklých modlitebních úkonů⁴⁰ a nařčení Muhammada, že je blázen (*madžnún* – doslova posedlý džiny)⁴¹, věštící básník (*káhin* – كاهن) a podvodník.⁴² Kvůli někomu takovému se nehodlali zbavovat svých zavedených zvyklostí.⁴³ Víra v džiny a demony hrála v běžném životě velkou úlohu. Podle představ se vyskytovali na opuštěných místech, na poušti a v různých podobách (had, ještěrka,...) sledovali člověka. Jelikož většina z těchto démonů byla zlá, bylo nutné se proti nim chránit zaříkáváním. Džinové mohli vstupovat do lidí a zbavit je rozumu (odtud blázen = *madžnún* = posedlý džinem). Na druhou stranu však džinové pomáhali některým lidem k dosažení mimořádných schopností nebo vědomostí. I *káhinové* (pravci, věštcí) byli pod vlivem džinů, kteří jim sdělovali průběh věcí příštích a jiná tajemství nedostupná obyčejným smrtelníkům. *Káhinové* byli právě pro své spojení s džiny obáváni, ale zároveň vyhledáváni, neboť dovedli léčit, nalézt zatoulaného velblouda apod. Jejich předpovědi byly obvykle

³⁸ F. Tauer, *Svět islámu*, str. 23.

³⁹ M. Cook, *Muhammad*, str. 22.

⁴⁰ M. Mendel, *Hidžra*, str. 25.

⁴¹ „Říkají: „Ty, jemuž připomenutí bylo sesláno, věru jsi džinem posedlý!...“ (Korán 15:6); taktéž i „A nevěřící, když připomenutí slyší, div že pohledy tě neproklínají a hovoří: „On džiny je posedlý, věru!““ (Korán 68:51).

⁴² L. Kropáček, *Duchovní cesty islámu*, str. 15.

⁴³ „...a řekli: „Kvůli básníku bláznivému bychom svá božstva opustit měli?““ (Korán 37:36).

nejasné, pronášené v rýmované próze, zahajující své projevy řetězcem přísah při podivných bytostech, aby více zapůsobili na posluchače. Ačkoli Muhammad vehementně popíral, že by byl *káhinem*, v počáteční fázi svého prorockého vystoupení přejal některé z jejich výrazových prostředků.⁴⁴ Například v počátečních verších sté súry zapřísahává ve stylu těchto věštců: „*Při pádících, odfrkujících, jiskry vykřesávajících, za jitra se vynořujících, oblaka prachu v něm zviřujících a do středu tlupy vtrhujících!*“⁴⁵ Proto byl Mekkánci *káhin* také nazýván. Avšak ne váženým a obávaným *káhinem*, nýbrž takovým, který by nedokázal najít ani toho ztraceného velblouda. Proti těmto posměškům a nařčením, že si to celé vymyslel⁴⁶, se Muhammad bránil verši z Koránu: „*Připomínej! A díky dobrodiní Božímu nejsi ani věstec, ani džiny posedlý blázen!*“⁴⁷ a „*Váš druh nebloudí, ani nebyl sveden, ani nehovoří z vlastního popudu svého. Je to vnuknutí pouze, jež mu bylo vnuknuto, jemuž naučil jej silný mocí...*“⁴⁸ Když však muslimů začalo přibývat i z jiných rodin, situace se stávala napjatější.

Přestože obyvatelé Mekky na nové náboženství zpočátku pohlíželi tolerantně, vznikl problém, jakmile začal Muhammad odsuzovat pohanský polyteismus a „chamtivost“ a „povýšenost“ kupců⁴⁹, kteří se postavili do čela Mekky. Mekkánská oligarchie viděla nebezpečí v Muhammadově kritice jejich způsobu života, jejich hromadění majetku apod. Mekkánští obchodníci totiž neváhali pro hmotné zájmy odhazovat rodové svazky a vytvářet spojení na základě hospodářském. Prohlubovala se tak majetková nerovnost a rozvrstvenost, vznikaly skupiny bohatých a chudých, přičemž nebylo dbáno na dřívější povinnosti podporovat potřebné členy kmene.⁵⁰ Korán hlásal, že bohatí nejsou tak soběstační (*istighná*, viz pozn. 21) a

⁴⁴ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 19.

⁴⁵ *Korán* 100:1-5, obdobně i počáteční verše súr 37, 51, 77 a 79.

⁴⁶ „*A říkají ti, kdož nevěří: „Toto není leč věc padělaná, kterou sám si vymyslí, a jiní mu v tom pomáhali!“*“ (*Korán* 25:4).

⁴⁷ *Korán* 52:29, podobně i 81:15-26 („*Hle, přísahám při planetách zpět se vracejících, spěchajících a mizejících, při noci, když v temno se halí, při jitru, když dechu nabírá, že toto věru slova jsou posla vznešeného, silou vládnoucího u Pána trůnu mohutného, poslušnost nalézajícího a spolehlivého! Váš druh není džiny posedlý blázen a vskutku jej viděl na obzoru jasném – a není skoupý o nepoznatelném! A nejsou to slova satana prokletého! Kam tedy odcházíte?*“).

⁴⁸ *Korán* 53:2-5.

⁴⁹ Ti to však považovali za soběstačnost (*istighná* – استغنا) – „...*kdo lakotil a za soběstačného se vydával...*“ (*Korán* 92:8).

⁵⁰ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 42.

nezávislí, jak se domnívají, ale jsou zodpovědní Bohu stejně jako ti nejchudší.⁵¹ Navíc začali stoupenci islámu čím dál výrazněji poukazovat na společenské rozdíly mezi vlivnou a bohatou vrstvou, neprivilegovanými rody a osobami bez společenské prestiže – zejména otroky. To byl z hlediska vývoje mekkánské společnosti nesmírně důležitý kvalitativní zlom.⁵² Nadšenými členy nové pospolitosti se tak stalo i několik desítek chudšasů a otroků, kteří byli prvními muslimy programově považováni za svobodné a před Bohem rovné vůči ostatním. Muhammadovo výrazné sociální cítění a výzvy k rovnostářství byly hlavním motivem jeho učení v tomto období.⁵³ Bylo by však chybou se domnívat, že Muhammad vystupoval proti bohatství a majetku jako takovému. Jen usiloval o to, aby bohatí pomáhali potřebným a dávali almužny, tak, jak to patřilo k ideálům beduínské společnosti. Za toto jej jeho odpůrci nemohli veřejně napadnout, neboť sami tyto ideály hlásali, ačkoli je nedodržovali.

Další příčinou konfliktu také bylo, že pokud by jej Mekkánci uznali za Proroka, vyplývalo by z toho, že je nejmoudřejším a proto i nejschopnějším mužem, povoláním k řízení mekkánských záležitostí. Jak však mohla oligarchie uznat člověka, který nikterak nevyňikal v obchodnickém životě a patřil k méně významnému rodu?⁵⁴ Muhammad tak představoval hrozbu, které je třeba čelit. Původním řešením byl pokus o kompromis: nabídli Muhammadovi přístup do nejužšího kruhu těch, kdož měli v rukou monopol nejnýnosnějších obchodních operací, zato však žádali od Muhammada určité ústupky, a to takové, které by jej kompromitovaly a zbavily morální a intelektuální převahy, vyvěrající z jeho monoteismu a nároku na prorocké poslání.⁵⁵ To však odmítl.

Když bylo přívrženců islámu kolem stovky, přestali Qurajšovci Muhammada považovat za blázna (*madžnún*) a věštce (*káhin*) a přestalo jim být lhostejné, že káže proti jimi řízenému společenskému uspořádání a současně napadá uctívání pohanských božstev a polyteismus. Začali se obávat, aby svou aktivitou neohrozil hospodářskou prosperitu města založenou na tranzitním obchodu, který Mekkou procházel, a na výnosných poutích ke svatyni Ka^cbě. Když posměšky na adresu Muhammada samého i jeho rodiny neměli úspěch, sáhli Qurajšovci k ostřejšímu nátlaku a fyzickým represím,

⁵¹ „...a co pomůže mu jmění jeho, až pořítí se do své zkázy?“ (Korán 92:11)

⁵² M. Mendel, *Hidžra*, str. 33-34.

⁵³ Tamtéž, str. 25.

⁵⁴ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 46.

⁵⁵ Tamtéž, str. 46.

jež pocítili nejvíce chudí stoupenci a otroci.⁵⁶ Ačkoli dnes by se nám to zdálo spíše jako malicherné pŕtky, vyžadovalo to tehdy velkou odvahu prvních muslimů a nezměrnou víru v Boha, když se odhodlávali opustit to jediné, co tehdy člověku zaručovalo život – ochranu vlastního kmene – a oddávali se do vůle Alláhovy, jak je to učil Muhammad.⁵⁷

Muhammad, který měl tehdy na své straně již několik bohatých obchodníků, čelil rostoucímu útlaku mj. tím, že za peníze mecenášů vykupoval otroky a finančně podporoval všechny své sociálně slabé stoupence.⁵⁸ Nepřátel však přibývalo a v roce 614 již muslimové čelili nebezpečí fyzické likvidace jednotlivých stoupců.⁵⁹

O skutečných příčinách rostoucího napětí mezi muslimy a vládnoucí obchodnickou vrstvou se dodnes vedou diskuze a vzhledem k tomu, že pramenný materiál objasňující Muhammadův život a počátky islámu se už sotva významněji rozšíří, k jednoznačnému závěru se patrně nedospěje. Tradičně se uvádí, že mekkánští obchodníci se obávali, že nové náboženství povede k poklesu prestiže Mekky jako duchovního centra, v němž se odehrával společenský život a obchod a nehdlati akceptovat Muhammadovo napadání mekkánských božstev.⁶⁰

Mendel⁶¹ však uvádí, že podle W. Montgomery Watta⁶² Muhammad kritizoval modlářství na území Arábie, nikoli vyloženě qurajšovské bohyně. V každém případě nelze vyvozovat, že cílem Muhammadovy aktivity bylo oslabit nebo zničit Mekku jako středisko obchodu. Podle Watta byly důvody nevraživosti politické – Mekkánce děsilo, že autorita lidská by měla být nahrazena instrukcemi od Boha, což byla nebezpečná a nepřijatelná autorita. V polyteistické arabské společnosti bylo totiž hluboce zakořeněno povědomí, že nejdůvěryhodnějším, kdo může inspirovat a vést rod nebo kmen, je člověk volený radou starších. Proto se Watt domnívá, že změna polyteismu na monoteismus, který navíc díky křesťanství a judaismu nebyl neznámý, nebyla hlavním důvodem konfliktu. Jako důkaz pro tuto teorii se užívá i Muhammadův tah, kterým si chtěl zajistit

⁵⁶ M. Mendel, *Hidžra*, str. 25-26.

⁵⁷ P. Pelikán, *Sunna*, str. 15.

⁵⁸ Je důležité si uvědomit, že Muhammada nenásledovali jen „sociálně slabí“. Naopak, jeho přívržence můžeme rozdělit do tří skupin: 1) mladí muži z nejvlivnějších rodin, které pak tvořili opozici proti Muhammadovi, 2) mladí lidé z ostatních rodů, které nehrály tak významnou úlohu a 3) lidé mimo rodový a kmenový systém – otroci, propuštěnci, ... Vidíme zde tedy, že islám nebyl zpočátku hnutí „chudých a utištěných, jak se obecně mívá. (I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 44).

⁵⁹ M. Mendel, *Hidžra*, str. 26

⁶⁰ Tamtéž, str. 26.

⁶¹ M. Mendel, *Hidžra*.

⁶² Skotský historik, profesor arabštiny a islamistiky na univerzitě v Edinburghu.

přízeň odpůrců – Muhammad asi v roce 614 recitoval jako součást zjevení verše, které mohly vyjadřovat jeho ochotu zapojit do svého reformního monoteistického učení i tři mekkánská ženská božstva (Al-cUzzá, Manát a Al-Lát) – zřejmě ve snaze naklonit si tamější obchodníky.⁶³

2. 3. Pokus o řešení konfliktu

Jelikož Muhammad neměl žádné politické nároky a jeho útoky na mekkánskou oligarchii a jejich způsob života byly oprávněné, rozhodli se Mekkánci pro kompromis na náboženské rovině, přestože jejich víra byla více než vlažná a jednalo se spíše o zvyk. Požadovali, aby Muhammad přijal jako součást svého náboženství i některá pohanská božstva a postavil své náboženství na stejnou úroveň s ostatními mekkánskými kultury.⁶⁴

Obchodníci si patrně nepřáli otevřenou konfrontaci. Měli spíše pragmatický zájem zbavit Muhammada morální a intelektuální převahy. Chtěli, aby Muhammad otupil přitažlivost své monoteistické koncepce rovnosti všech před Bohem tím, že do svého učení zahrne alespoň některá z dosavadních qurajšovských idolů a posílí tak legitimitu a etickou prestiž Qurajšovců, protože uctívání jejich kultu v Mekce i mimo ni bylo spjato s ekonomickými aktivitami v celém regionu. Schválením, nebo naopak potřením tří bohyň měl Muhammad vlastně vyjádřit názor „svého“ Boha na další osud Qurajšovců v souvislosti s jejich kmenovou prosperitou a politickým postavením.⁶⁵

I Muhammad byl jeden čas ochoten k usmíření přistoupit, a aby zabránil fyzické likvidaci muslimů, která hrozila, učinil v roce 614 riskantní, ale zřejmě racionální pokus naklonit si mekkánské obchodníky tím, že jim nabídne kompromisní řešení a zapojí do svého konceptu Boha i tři qurajšovské bohyně (al-Lát, al-cUzzá a Manát), jež by plnily úlohu jakýchsi andělů – přímluvců.⁶⁶

⁶³ M. Mendel, *Hidžra*, str. 27.

⁶⁴ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 27.

⁶⁵ M. Mendel, *Hidžra*, str. 29-30.

⁶⁶ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 46.

„Uvažovali jste o al-Lát, al-^cUzzá a Manát, té třetí, jiné? To jsou labutě, vznášející se, jejichž přímůva se očekává, jejich možnosti a zalíbení v nich nejsou opomenuty.“⁶⁷

či *„Uvažovali jste o al-Lát, al-^cUzzá a Manát, té třetí, jiné? To jsou vznešené labutě (gharáníq – غرانيق), v jejichž přímůvu lze věru doufat.“⁶⁸*

Muhammad zpočátku v požadavku Mekkánců, zahrnout bohyně do svého náboženství, neviděl problém. Chápal je jako obdobu andělů v křesťanství.⁶⁹ Avšak potíží bylo, že Muhammad byl ochoten zahrnout bohyně pouze jako přímůvkyně jediného Boha, nikoli jako jeho rovnocenné partnerky, což Qurajšovci nebyli ochotni přijmout – Qurajšovci nemohli připustit, aby jeho koncept Boha – Alláha byl postaven nad dosavadní hierarchii polyteistických božstev a aby se napříště museli podrobovat zjevením tohoto Boha prostřednictvím Muhammada. Muhammad zase nemohl připustit, aby kněží a správci qurajšovských svatyň byli nadále chápáni jako jemu rovní., v nejlepším případě jako jemu podřízení partneři ve společenském a duchovním smyslu. Zřejmě mu došlo, že toto řešení / kompromis je nedůsledné, protože většina Mekkánců stále nevnímá jeho vážně míněný kvalitativní rozdíl mezi uctíváním tří ženských božstev a mezi vírou v jediného univerzálního Boha – pro Araby a pro celé lidstvo.⁷⁰

Muhammad si tak uvědomil všechny možné důsledky a nebezpečí tohoto kompromisu, že by tímto kompromisem úplně podkopal základy svého nového náboženství, a verše odvolal – oznámil, že původní verše mu našeptal satan / *Iblís* a Bůh mu místo nich nyní posílá pravé verše, které ještě více upevňují striktní monoteismus.⁷¹ Verše, které uznávaly ona tři pohanská božstva, byly pozměněny a jejich kult byl rozhodně odsouzen. Tento krok znamenal naprostý odvrát od mekkánského pohanství a odmítnutí jakýchkoli dalších kompromisů.⁷²

„Uvažovali jste o al-Lát, al-^cUzzá a Manát, té třetí, jiné? Vy syny byste měli mít a On pouze dcery? To vskutku rozdělení by bylo nerovné! Ony nejsou nic než jména, kterými jste je vy a vaši otcové nazvali a o nichž Bůh neseslal žádné zplnomocnění. A

⁶⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 28.

⁶⁸ I. Hrbek, *Korán*, pozn. k sůře 53, str. 656.

⁶⁹ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 27.

⁷⁰ M. Mendel, *Hidžra*, str. 30.

⁷¹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 16-17.

⁷² I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 47.

*oni pouze své dohady a to k čemu srdce jejich tíhnou, následují, ačkoliv se jim již od Pána jejich dostalo správného vedení.*⁷³

Tafsír se k těmto veršům vyjadřuje následovně:

„Uvažovali jste o al-Lāt, al-‘Uzzā a Manāt, té třetí, jiné (hanlivé označení)? Tyto byly kamenné idoly, které modláři uctívali a vyžadovali od nich přímluvy (prosby) u Boha (...). Význam potom je: „Řekni mi, mají tyto idoly moc nade vším, když je uctíváš vedle Boha, který má moc nad vším, co bylo zmíněno?“ A kvůli jejich tvrzení, že andělé jsou Boží dcery, navzdory jejich averzi k dcerám [myšlen beduínský zvyk zabíjet narozená děvčátka], následující verš zní: Vy syny byste měli mít a on pouze dcery? To je nerovné rozdělení. (...) Nejsou nic než jména, která jste si vy a vaši otcové vymysleli, idoly, které uctíváte. Bůh nezjevil žádné oprávnění, žádný důkaz nebo svědectví pro ně, pro to, abyste je uctívali. Nenásledují nic než dohady a to je nečestné přání duše, které jim namluvil Satan, že by mohly být přímluvkyněmi za ně u Boha, On je vznešený, ačkoli vedení již přišlo od jejich Pána skrze Proroka s konečným svědectvím, avšak oni ještě neopustili cesty své.“⁷⁴

Prameny neudávají dobu, která uplynula od vyhlášení po zrušení satanských veršů, můžeme se však domnívat, že to bylo nanejvýše pár měsíců.

Toto byla jediná chvíle, kdy Muhammad dočasně podlehl pokušení dopřát pohanským božstvům místo ve svém náboženství. Z lidského hlediska bylo rozhodně úspěšným tahem. Nebyl to však monoteismus, a proto se Muhammad vrátil k čistotě svého poselství a mezi jeho stoupenci a jejich pohanskými soukmenovci zavládlo trpké nepřátelství.⁷⁵

⁷³ Korán 53:19-23.

⁷⁴ „Have you considered al-Lāt and al-‘Uzzā, and Manāt, the third, of the preceding two, the other? (al-ukhrā, a derogatory qualification of the third one). These were stone idols which the idolaters worshipped and which they claimed interceded for them with God (the first direct object of a-fa-ra’aytum, ‘have you seen’, is al-Lāt and what has been supplemented thereto; the second [direct object] has been omitted). The meaning then is, ‘Inform Me: do these idols have the power over anything, such that you worship them besides God Who has the power over all that has been mentioned?’ And because of their assertion also that the angels were God’s daughters, despite their aversion to daughters, the following was revealed: Are you to have males, and He females? That, then, would indeed be an unfair division! (dāzān, ‘unfair’, derives from dāzahu, yadīzuhu, to mean: ‘he wronged him’, ‘he was unjust to him’). These, that is, the mentioned [deities], are nothing but names which you have named, by which you have named, you and your fathers, idols that you worship. God has not revealed any warrant, [any] proof or evidence, for them, that is to say, [for] the worship of them. They follow nothing but conjecture, in their worship of them, and that which [ignoble] souls desire, of that which Satan adorned for them, that they may intercede for them before God, exalted be He, even though guidance has already come to them from their Lord, by the tongue of the Prophet (s), with definitive proof; yet they do not desist from their ways.“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

⁷⁵ M. Cook, *Muhammad*, str. 22.

2. 4. Zostření konfliktu

Odvolání satanských veršů muslimy byl začátek konfrontace, jejíž první projevy souvisely s obchodníky. Jejich prosperita začala náhle povážlivě klesat, ačkoli širší politické a ekonomické podmínky na Arabském poloostrově se neměnily. Bylo to nepochybně způsobeno systematicky rozdmýchávanou neúctou muslimů k tamější svatyni, jejich pomluvami na adresu Qurajšovců mezi okolními beduínskými kmeny. Brzy se destabilizace dotkla i Mekky. Agitace muslimů byla stále agresivnější a qurajšovské rody se začaly cítit nejistě. Není tedy pravdou, že muslimové v prvním mekkánském období byli jen posmívanou a ostrakizovanou skupinou. Naopak, jejich konfrontace s Qurajšovci byla velmi aktivní.⁷⁶

Qurajšovci na to zareagovali další vlnou represí a jakmile Qurajšovci přijali taktiku systematického odporu vůči Muhammadově obci, přední obchodníci a jejich spojenci dokonce zaujali vůči svým dětem, bratrancům a dalším příbuzným, kteří byli pod vlivem Muhammadova učení, programově nepřátelský postoj. Na jedné straně se stále jednalo o mírné formy perzekuce spočívající v psychickém nátlaku, ponižování a drobných inzultacích. Jak se však ukázalo, byl tento stav pro muslimy dlouhou neudržitelný, neboť ponižování, morální vydírání nebo dílčí exkomunikace přinášely závažné každodenní potíže.⁷⁷

Tyto perzekuce se už však netýkaly pouze Muhammadova rodu Banú Hášim, nýbrž od 615 probíhají napříč celou mekkánskou společenskou strukturou. Tak se příbuzní začali stavět proti sobě a muslimům se nedostávalo takové rodové ochrany jako Muhammadovi v Banú Hášim. Muhammad byl proti pronásledování svých přívrženců úplně bezmocný, neboť hlava rodu měla neomezenou moc a nikdo neměl právo se vměšovat do vnitřních záležitostí rodu.⁷⁸ Když se vůdce (*šajch* – شيخ) nebo rada starších (*šúrá* – شورى) shodli na tom, že je třeba potrestat příslušníka rodu, který se spolčuje s muslimy, musela být přijata a uskutečněna příslušná opatření v souladu se zvykovým právem (*ádát* – عادات), proti nimž nebylo odvolání a nebylo je možné ani revidovat nebo napravit, protože postižený se neměl ke komu odvolat.⁷⁹ Navíc v té době

⁷⁶ M. Mendel, *Hidžra*, str. 31.

⁷⁷ Tamtéž, str. 33.

⁷⁸ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 48.

⁷⁹ M. Mendel, *Hidžra*, str. 34.

v Arábii chyběl jakýkoli právní systém. Jediná věc, která udržovala zločinnost v nižší míře, bylo právo zvykové v podobě principu krevní msty.

Hlavním organizátorem těchto represí byl Abú Džahl. Ačkoli je těžké svalovat veškerou odpovědnost na jeho osobu nebo několik dalších zapřísáhlých odpůrců muslimů, je třeba mít na paměti, že právě tyto osobnosti se snažily živit tradici kmenové zodpovědnosti, přemlouvat nové konvertity k islámu, aby nenaslouchali pomatenci, který se snaží zničit zavedenou strukturu sociálních a kulturních vazeb.⁸⁰ Nad to se o Abú Džahlovi jako o nepříteli zmiňuje i Korán:

„Co soudíš o tom, jenž zabraňuje služebníkovi, když se modlí? Soudíš, že na správné cestě dlí či bohabojnost přikazuje? Co soudíš o něm, jestliže odvrací se a ze lži obviňuje? Což neví, že Bůh (jej) vskutku pozoruje? Však pozor, nepřestane-li, tedy jej věru chytíme za jeho kšticí, tu kšticí proľhanou a hříšnou! Pak ať svolává si svůj klan, my přivoláme si stráž pekelnou! Však pozor, neposlouchej ho, leč padni na tvář svou a (k Bohu) se přibliž!“⁸¹

Přes to všechno neměli obecně Qurajšovci zájem vést s muslimy spory. Mohlo by to ohrozit obchod, který v té době úspěšně vzkvétal, a hospodářskou prosperitu Mekky. Qurajšovci by byli uvítali jistou formu usmíření i poté, kdy jim Muhammad nevyšel vstříc v otázce začlenění jejich bohyň do muslimské doktríny. Jejich nervozitu zvyšovali nejen neústupní muslimové, ale rovněž radikálové kolem Abú Džahla, kteří byli rozhodnutí sklony k islámu v Mekce vymýtit třeba i násilím.⁸²

Fyzické násilí nebylo ovšem snadno proveditelné díky právu odplaty, krevní mstě. Přesto k němu docházelo – muslimové mladší generace byli napadáni, drženi násilím doma apod. Toho se účastnil především rod Machzúm, rod Abú Džahla.

„Každý rod v Mekce napadol svojich, ktorí prijali islam, väznili jich a trestali bitkou, hladom a smädom. Alebo ich nútli stát' na rozpalenej zemi, keď nastali v Mekke horúčavy. Takto chceli, aby sa zriekli viery. (...) A bol to práve ten nerestný chlap Abú Džahl, ktorý šťval Mekkáncov proti muslimom. Keď sa dopočul, že prijal islam človek ctnostný a silného postavenia, kahral ho a ponižoval. Hovoril mu: „Opustil si vieru otca svojho, ktorý bol lepší od teba. Zosmiešňime tvoj mrav a vyhlásime ťa za hlupáka. Zničíme tvoju česť.“ Ak bol, čo prijal islam, obchodník, povedal mu: „Zrušíme tvoje obchody a zničíme tvoj majetok.“ Ak byl, čo prijal islam, chudák, bil ho a šťval národ proti nemu. (...) Bolo to vtedy tak, že sa muslimovia potom vypytovali navzájom: „Či

⁸⁰ M. Mendel, *Hidžra*, str. 33.

⁸¹ *Korán* 96:9-19.

⁸² M. Mendel, *Hidžra*, str. 36.

činili pohania muslimom také bezpravie, že to ospravedľňuje odpadnutie niektorých od islamu?“ „Áno“, odpovedajú niektorí. „Veď ich bili, nechávali o hlade a smäde, takže už nevládali sedieť na stoličke od tých ukrutností a robili potom už všetko, čo chceli pohania. Ba keď se ich vypytovali: „Sú al-Lát a al-Uzzá vaše bohyne a nie Alláh“ odpovedali „Áno.“ Došlo to tak ďaleko, že keď mucha prelietla okolo mučených a spýtali sa ich: „Je tato mucha vašim bohom a nie Alláh?“ Odpovedali „Áno.“ Len aby ušli pred mučením.“⁸³

Než k fyzickým útlakům se však odpůrci uchylovali k ekonomickému bojkotu. Méně významní muslimští obchodníci tak upadli do dluhů, které neměli z čeho zaplatit.

Také Muhammadovo postavení bylo svízelné, nebyl však sám dosud přímo ohrožen na životě, neboť byl stále chráněn svým rodem. Jeho strýc Abú Tálíb, jenž byl hlavou rodu, sice zůstal až do konce života polyteistou, Muhammadovi však z pokrevní solidarity garantoval plnou ochranu, takže jeho odpůrci ho nemohli fyzicky napadnout, aniž by nebyl požadován viník i za cenu války uvnitř kmene. V Arábii bylo sice v některých případech možné zaplatit jen výkupné, avšak u tak významného rodu se to nedalo. Abú Džahl se snažil přesvědčit Abú Tálíba, aby Muhammada exkomunikoval a přestal mu poskytovat ochranu rodu. Nabídl mu za to Umáma ibn al-Walída, kterého měl Abú Tálíb adoptovat místo Muhammada a toho tak přestat chránit. Abú Tálíb odmítl.⁸⁴

Abú Džahl však nepřestal proti Muhammadovi intrikovat. Jestliže se mu nepodařilo ho izolovat od rodu Banú Hášim, podařilo se klan izolovat od Ligy ctnostných.⁸⁵ Zřejmě roku 616 (617?) zorganizoval alianci téměř všech mekkánských kmenů s cílem ekonomicky zničit Hášimovce. Předáci většiny klanů veřejně podepsali smlouvu a zahájili systematický bojkot rodu Banú Hášim, který trval nejméně do roku 619. Kromě závazku, že s Hášimovci nebudou obchodovat a provádět finanční transakce, se předáci zavázali, že znemožní jakékoli mezirodové sňatky.⁸⁶ Bojkot,

⁸³ Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 67-69.

⁸⁴ P. Pelikán, *Sunna*, str. 15-16.

⁸⁵ *Liga ctnostných* či *Liga čestných* (*Hilf al-fudúl* – هلف الفدول) vznikla po situaci, kdy mekkánský obchodník odmítl zaplatit dluh jemenskému kupci. Slabší mekkánské rody se obávaly podobného zacházení, a tak vznikla Liga čestných, „která usilovala o zachování poctivosti při obchodním jednání. Muhammad se stal jako příslušník slabého rodu členem Ligy (...), je zřejmé, že cíle Ligy byly blízké, ne-li totožné s některými požadavky Muhammadova náboženství a že budoucí Prorok měl jako mladík záhy možnost seznámit se s obchodní politikou bohatých rodů, proti níž později tak vehementně vystupoval.“ (I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 33.).

⁸⁶ M. Mendel, *Hidžra*, str. 38.

trvající asi tři roky, byl na Banú Hášim vyhlášen i přesto, že přední příslušníci rodu zůstali polyteisty.

Podle Mendela Hášimovce bojkot nikterak závažně nepoznamenal: „*Hášimovci dále obchodovali, přinejmenším běžně vysílali karavany do Sýrie a čile obchodovali s nomády v okolí Mekky. Kromě toho řada příslušníků klanů, jež bojkot vyhlásily, byla s Hášimovci spjata sňatky a bojkot nedodržovala.*“⁸⁷ Tak to vidí i Hrbek, který píše: „*Bojkot trval přibližně dva roky (od r. 616 do r. 618), ale nepřinesl očekávané výsledky, neboť Hášimovci stále vysílali menší karavany do Sýrie a obchodovali s beduíny, přicházejícími do Mekky.*“⁸⁸ Opačně to vidí Tauer: „*Kurajšovci popuzeni jeho [Muhammadovou] houževnatostí vytrvali prý v bojkotování rodu hášimovského po celé tři roky. Rodící se náboženskou společností to postihlo velmi těžce. Majetek Prorokův i jeho přívrženců, pokud nějaké jmění měli, byl vyčerpán (...).*“⁸⁹ a Pelikán:

„*Mekkánští pohané zvolili novou neslýchanou taktiku a pod nátlakem nejzuřivějších nepřátel islámu, Abú Džahla, Abú Suffána a Achnase ibn Šariqa, uzavřeli smlouvu o bojkotu Muhammadových příbuzných, rodů Banú Hášim a Banú al-Muttalib. Psaný dokument zakazoval ostatním rodům s Hášimovci obchodovat a uzavírat sňatky, dokud budou chránit Muhammada a byl vyvěšen uvnitř Ka'by, jak bylo u důležitých smluv zvykem. Bojkot se Hášimovců citelně dotýkal, i když orientalisté obvykle tvrdí, že je zase tolik nepostihl, alespoň ne po ekonomické stránce. Většina dochovaných zpráv však ukazuje spíše na opak a líčí, jak Banú Hášim uzavření ve svých čtvrtích trpěli nedostatkem. Přesto vytrvávali a blokádu postupně začalo porušovat mnoho Mekkánců, kterým se smlouva uzavřená pod nátlakem mocných už od počátku přičila. Navíc bylo prakticky nemožné jednostranně izolovat jen jediný rod od ostatních, protože neustálými sňatky uvnitř kmene měli členové dalších qurajšovských rodů mezi Hášimovci své příbuzné, byť vzdálenější, a nebyli ochotni je nechat na holičkách. Bojkot trval asi tři roky a pak se zhroutil.*“⁹⁰

Banú Hášim sice bojkotem a represemi možná bylo a možná nebylo výrazně poznamenáno, ale Muhammadova autorita mezi muslimy podkopána nebyla, naopak se k Muhammadovi připojovali z ostatních rodových skupin a jim hrozilo nebezpečí

⁸⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 38.

⁸⁸ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 29.

⁸⁹ F. Tauer, *Svět islámu*, str. 25.

⁹⁰ P. Pelikán, *Sunna*, str. 17.

represí. Tuto situaci Muhammad vyřešil tak, že část svých stoupců poslal do Etiopie.⁹¹

Co však skutečně zhoršilo Muhammadovo postavení, byla smrt Chadídžy a jeho strýce Abú Tálíba. Do čela Banú Hášim se dostal Abú Lahab, který původně Muhammadovi a ostatním muslimům z rodu přislíbil ochranu. Jenže pak se sňatkem spřiznil s Muhammadovými největšími odpůrci. A Abú Lahab si našel výmluvu, jak se zříci ochrany Muhammada:

„Otázal se Muhammada, kde je jeho mrtvý děd, jejich společný předek. Když Prorok odpověděl, že jako pohan v pekle, bylo to považováno za urážku celého rodu a Abú Lahab snadno přemluvil ostatní příbuzné, aby neposkytovali nadále ochranu člověku, který tak znevažuje předky.“⁹²

Abú Lahab tak jednal nejspíše na přání rodu Machzúmovců, s nímž se sňatkem spojil. Muhammada jeho počínání rozlítlo a prokletí Abú Lahaba a jeho ženy se objevuje i v Koránu: *„Zhyňte ruce Abú Lahaba, a zhyňul již i on! A nebylo mu k ničemu jmění jeho ani to, co si vysloužil, však hořet bude v ohni plném plamenů on i žena jeho, jež dříví palivové nosí a již kol hrdla provaz z vláken palmových visí.“⁹³*

Jelikož se Abú Lahab (zřejmě pod tlakem Machzúmovců) zpronevěřil běžné „eticko-právní“ zvyklosti bránit zájmy příslušníků svého klanu, ztratil nyní Muhammad ochranu klanu a jeho postavení v Mekce se – zřejmě poprvé – opravdu zhoršilo do té míry, že pokračovat v kázání radikální společenské reformy by znamenalo čelit nebezpečí fyzické likvidace.⁹⁴

A ačkoli měl Muhammad oddané stoupence (Abú Bakr, °Umar, °Alí), je sporné, zda byli všichni Muhammadovi stoupcem schopni a ochotni dále nést a bránit jeho učení, kdyby se jemu samotnému něco přihodilo. Jeho charisma postrádali všichni a jeho učení, založeném na přímém kontaktu s Božím zjevením nebyl nikdo z nich schopen převzít ani interpretovat.⁹⁵ Muhammadovi tak nezbývalo, než hledat potřebnou ochranu mimo Mekku – toto řešení předznamenala už zkušenost s Etiopií.⁹⁶ Avšak

⁹¹ Hidžra do Etiopie, kapitola 3. 2. této práce.

⁹² I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 50.

⁹³ *Korán* 111.

⁹⁴ M. Mendel, *Hidžra*, str. 38.

⁹⁵ Tamtéž, str. 42.

⁹⁶ M. Cook, *Muhammad*, str. 23.

Etiopie byla daleko, a tak hledal Muhammad útočiště blíže domovu. V sousedním městě at-Tá'ífu byl sice odmítnut a ani další kmeny mu nechtěly poskytnout útočiště, ale nakonec našel, co hledal.

3. *Hidžra*

3. 1. Fenomén *hidžry*⁹⁷

Hidžra (هجرة) je rozhodnutí vystěhovat se z místa, kde určitá pospolitost dosud měla své rodové, majetkové a citové vazby; primárně je formou pasivního odporu proti nepříznivým podmínkám, v nichž náboženská (etnická, politická) komunita žije. Je to jedna z mnoha forem nábožensky zdůvodněné či podmíněné sociální a politické akce, výraz společenského postoje. Jedná se rozhodnutí relativně malé skupiny osob vystěhovat se z důvěrně známého místa a zprerhat veškeré příbuzenské a civilizační vazby s komunitou, jež jim dříve skýtala všestranné zázemí.

Kolektivní migrace je fenomén, který lze zvláště zřetelně doložit v kulturním prostoru islámu. Je to dáno tím, že v islámském kulturním prostoru je ochota vystěhovat se poměrně běžná a je založena na tradici sociálního chování vycházejícího z předislámských kořenů kultury starých Arabů. V jejich kultuře byl patrný silný sklon k pravidelnému cestování (*rihla* – رحلة) (za obchodem, za pastvišti,...).

V rodové společnosti střední Arábie, v relativně prosperujícím městě, středisku tranzitního karavanního obchodu, jakým byla Mekka, to však nebylo rozhodnutí nikterak jednoduché, neboť při nezbytné koherenci sociálních vztahů, absenci skutečně vyzrálého a závazného právního řádu a poměrně skoupých přírodních (a tedy i ekonomických) podmínkách Arabského poloostrova se jednalo o chování vcelku riskantní.

3. 2. *Hidžra do Etiopie*

Přestože muslimové měli v Mekce mnoho přívrženců napříč jednotlivými rody a kmeny, včetně elity, jejich postavení se zde od roku 614 stalo nadále neudržitelným. Muslimům hrozilo velké nebezpečí a za daných okolností nemohl Muhammad pro ochranu některých udělat vůbec nic. Na tuto situaci zareagoval tím, že odeslal skupinu svých stoupenců, aby hledali útočiště v Etiopii, kde se jim podařilo získat ochranu

⁹⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 17-18.

panovníka.⁹⁸ Správně doufal, že jim v křesťanské Etiopii panovník poskytne azyl, jakožto lidem vyznávajícím téhož, jediného, Boha a ohrožení muslimové tam tak přečkají nejhorsí dobu. Roku 615 tedy dochází k první emigraci / *hidžře* části muslimů. V Mekce tehdy zůstali jen ti, kdo byli, vzhledem k svému postavení, schopni odolávat útokům a zcela závislí příslušníci rodu. Ti byli na tom nejhůře, byli zastrašováni, posmíváni a mnohdy vystaveni i fyzickému násilí. Muhammad mohl v Mekce zůstat jen díky podpoře svého rodu, alespoň do smrti jeho strýce Abú Táliba. Jedině tato solidarita umožnila Muhammadovi setrvat v Mekce až do roku 622 a hlásat své učení.⁹⁹

O tomto období islámu však není příliš informací. Ani Korán ani *hadíthy* (حديث = výrok Muhammada) se k tomu nevyjadřují. Odchod části muslimů do Etiopie se zdá být nejméně probádanou kapitolou Muhammadova života. Stále není příliš jasné, kdy *hidžra* do Etiopie přesně proběhla, jak muslimové v Etiopii přežívali, či jak rozvíjeli svou víru, když nebyli s Prorokem dlouhou dobu v kontaktu. Dále je nejasné, kdo byl vůdcem této skupiny, co bylo přesným důvodem odchodu apod. Existují sice jisté teorie o příčinách odchodu (viz níže), avšak podle Miloše Mendela¹⁰⁰ je třeba brát je kriticky.

Mendel uvádí, že obecně se přijímá skutečnost, že kolem roku 615 určitý počet muslimů kvůli zesílené perzekuci odešel ve dvou etapách do Etiopie zhruba v počtu sto až sto dvacet osob, přičemž první skupina deseti až třinácti osob byla vyslána, aby tam připravila vhodné podmínky.¹⁰¹ O přesnějším počtu osob se rozepisuje Pelikán, který uvádí, že do Etiopie odjelo nejprve jedenáct mužů a čtyři ženy a krátce na to pak další skupina, takže celkový počet muslimů dosáhl osmdesáti tří, včetně dětí mužského pohlaví. Konkrétní počet žen však dobové prameny neuvádějí.¹⁰² Mendel pravděpodobný počátek prvního hromadného odchodu muslimů z nepřátelského prostředí klade do roku 615, do období nejvýše několik měsíců po zrušení satanských veršů.¹⁰³ S touto informací se však neshoduje Pelikán, který píše, že první skupina emigrantů v Etiopii dlouho nepobyla, jelikož se asi po třech měsících dozvěděli, že došlo k dohodě mezi Qurajšovci a Muhammadem a že se mohou vrátit. Dohodou je

⁹⁸ M. Cook, *Muhammad*, str. 23.

⁹⁹ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 28.

¹⁰⁰ Miloš Mendel, *Hidžra*.

¹⁰¹ Miloš Mendel, *Hidžra*, str. 32, 35.

¹⁰² P. Pelikán, *Sunna*, str. 16.

¹⁰³ Miloš Mendel, *Hidžra*, str. 32.

myšleno zahrnutí tří bohyň do islámské věrouky¹⁰⁴ a situace se v Mekce, jak uvádí Pelikán, skutečně uklidnila. Podle Pelikána však Muhammad odvolal tyto verše hned nazítří a nahradil je novými verši. Konflikt se tak opět vyostřil a muslimští emigranti, když je tyto zprávy po vyloštění zastihly, ani nedokončili cestu zpět do Mekky a opět odjeli do Etiopie.¹⁰⁵ Obdobně se vyjadřuje i Hrbek, když píše, že verše 19-25 padesáté třetí súry (náhrada za „satanské verše“) jsou spojovány s návratem emigrantů z Etiopie.¹⁰⁶

O konkrétních příčinách odchodu do Etiopie můžeme pouze rozvažovat. Téměř jisté je, že zde nebyl jediný rozhodující důvod, ale celý soubor příčin. Patrně jedním z hlavních důvodů byla silící perzekuce ze strany Mekkánců a nemožnost dovolat se spravedlnosti, jak bylo popsáno v minulé kapitole. Když se konflikt přiostrčil, sám Muhammad a někteří jeho stoupenci byli pod ochranou vlivných příslušníků klanu v Mekce, ale jiným toto zabezpečení chybělo. A právě tito muslimové se zúčastnili první islámské hidžry do Etiopie.¹⁰⁷

Další důvod mohl být zcela prostý – obchod. Mezi Etiopií a Mekkou totiž existovalo dávné obchodní spojení.¹⁰⁸ Vysvětlovalo by to i, proč někteří muslimové zůstali v Etiopii až do 628, kdy už byl Muhammad usazen v Medíně a žádné represe nehrozily. Ale rozhodně to nelze považovat za zásadní důvod, jelikož odejít z rodného města v kritické fázi Muhammadova reformního hnutí výhradně kvůli obchodu se mohlo rovnat skoro zradě.¹⁰⁹ Je však možné, že bylo součástí Muhammadovy politiky navázat bližší vztahy s etiopským vladařem a eventuálně pak vytvořit obchodní cestu z Etiopie do Byzantské říše, čímž by narušil mekkánský monopol nad tranzitním obchodem. To jsou však, jak uvádí Miloš Mendel, jen pouhé spekulace.

Ať již byly důvody odchodu jakékoli, obecně se udává, že muslimové byli negusem (etiopský panovník) dobře přijati a věnovali se zde převážně obchodu. Většina z nich se krátce po roce 622 vrátila do Medíny, jiní však zůstali v Etiopii až do roku 628, byť důvody tohoto jejich prodlení jsou nejasné.

¹⁰⁴ Viz kapitola 2. 3. této práce.

¹⁰⁵ P. Pelikán, *Sunna*, str. 16-17.

¹⁰⁶ I. Hrbek, *Korán*, pozn. k súře 53, str. 655.

¹⁰⁷ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 46.

¹⁰⁸ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 48.

¹⁰⁹ M. Mendel, *Hidžra*, str. 35.

Mekkánským představitelům samozřejmě neuniklo, že část obyvatel zmizela a rozhodli se to řešit. Poslali za muslimskými uprchlíky zmocněnce pověřené přivést je do Arábie a „podrobit“ je ne Bohu, nýbrž mekkánskému pořádku. Etiopský král však náboženské uprchlíky odmítl vydat a ve svém království jim poskytl útočiště i ochranu.¹¹⁰ K tomu se váže i příběh, popisující tuto událost. Mekkánští zástupci přišli před neguse, předali mu dary a požádali o uprchlíky. Jejich argumentem bylo, že jsou to pomatenci, kteří uctívají vlastní vymyšlené náboženství, nikoli to, co negus a jeho lid. Král si však hodlal vyslechnout i zástupce uprchlých muslimů a vyptal se jich na jejich víru. Muslimové mu přednesli první část devatenácté súry, Marie, která vypovídá o početí a narození Ježíše. Dále o Ježíšovi řekli, že je synem čisté panny Marie a sluhou Božím, což panovníkovi stačilo a mekkánské posly poslal zpět i s jejich dary.¹¹¹

Po *hidžře* do Etiopie se konfrontace mezi Mekkánci a muslimy ještě prohloubila. Šlo v podstatě o stále promyšlenější formy bojkotu ekonomických a obchodních aktivit rodů, jež ve svých řadách trpěly přívržence Muhammadova učení.¹¹² Situace byla čím dál horší, ale naneštěstí odchod celé obce do Etiopie nebyl proveditelný a sám Muhammad si ani nepřál opustit svou rodnou zem.¹¹³

3. 3. Hidžra do Jathribu

Přesto tehdy Muhammad začal uvažovat o odchodu z Mekky.

Jeho původní volbou byla oáza at-Táí'f. At-Táí'f byl původně pod mekkánskou nadvládou a Muhammad se domníval, že by místní rod, Thaqífovci, mohli chtít tuto kontrolu z Mekky prolomit. Je pravděpodobné, že svým táí'fským známým nabídl možnost oslabení mekkánského vlivu a posílení vlivu at-Táí'fu jako obchodního centra. Nicméně skupina, kterou oslovil, se necítila být natolik silná, aby si mohla dovolit vystoupit proti nadvládě Mekky. Naopak, Táí'fští byli z Muhammadovy návštěvy zjevně na rozpacích, báli se, aby je svou delší přítomností a radikalismem nekompromitoval. Když příliš naléhal, nejen, že jeho představy odmítli, ale nechali ho vyhnat z města, přičemž na jeho „delegaci“ neváhali poštvat psy a házet kameny. Tak

¹¹⁰ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 46.

¹¹¹ Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 70-73.

¹¹² M. Mendel, *Hidžra*, str. 36.

¹¹³ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 46.

potupně skončil pokus o hidžru do at-Tái'fu.¹¹⁴ Muhammad tedy hledal dál, avšak jeho pokusy u kmenů Kinda, Kalb, Banú Hanífa a Banú 'Ámir nedopadly o nic lépe.¹¹⁵

Ovšem roku 620 se Muhammad potkal s představiteli oázy Jathrib. Jathrib byl jednou ze zemědělských oáz, který, stejně jako Mekka, neměl ústřední autoritu. Navíc zde existovaly neustálé boje mezi usídlenými arabskými a židovskými kmeny. Muhammad narazil na trhu na skupinu Chazradžovců z Jathribu a začal jim vyprávět o svém náboženství a potížích v Mekce. Skupina reagovala pozitivně. Úzké vazby se židy z jejich města je obeznámily s myšlenkou, že se má objevit nový prorok, a v Muhammadově věci viděli něco, čímž by se vyřešily domácí politické problémy.¹¹⁶ Jathrib procházel krizí, hlavní jathribské kmeny Aws a Chazradž mezi sebou neustále bojovaly a zapleteny byly i židovské kmeny Qurajza, Qajnuqá' a an-Nadír. Rozklad kmenového systému dospěl tak daleko, že proti sobě bojovaly i jednotlivé rody stejného kmene. V roce 617 nebo 618 rozpory mezi oběma kmeny Aws a Chazradž vyvrcholil ve velké a krvavé bitvě u Bu^áthu, jež skončila nerozhodně, ale zanechala obě strany úplně vyčerpané a nesmířené. Stále docházelo k drobným pŕtkám, při nichž byli mrtví, což opět – podle beduínského morálního zákona – vyžadovalo krevní msty.¹¹⁷ Pokud tak nemělo dojít k téměř vyhubení obyvatel Jathribu, bylo třeba ustanovit autoritu, které se podřídí všechny kmeny. Jedním adeptem byl ^áAbdalláh ibn Ubajj, který během bitvy u Bu^áthu zůstal neutrální, ale jinak patřil do kmene Chazradž, takže pro další kmeny byl nepřijatelný. Obrátili se proto na Muhammada. Jejich volba vyvěrala především z praktických motivů, náboženské zřetele měly význam až druhořadý. Muhammad odpovídal jejich představám nejlépe: nebyl vázán k žádnému jathribskému kmeni, těšil se náboženské autoritě a kromě toho jeho spor s mekkánskou oligarchií byl zárukou, že nebude usilovat o to, aby do Jathribu rozšířil její vliv či nadvládu.¹¹⁸ Navíc Muhammad nebyl pro Jathribany úplně cizí, jelikož přes matku byl pokrevně spojen s jathribským kmenem Banú Nadždžár, avšak na druhou stranu nebyl natolik blízkým příbuzným, tudíž mohl zůstat objektivní.¹¹⁹

Oficiální setkání muslimů s Jathribany proběhlo roku 621 u skalní soutěsky

¹¹⁴ M. Mendel, *Hidžra*, str. 39.

¹¹⁵ P. Pelikán, *Sunna*, str. 18.

¹¹⁶ M. Cook, *Muhammad*, str. 24.

¹¹⁷ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 54.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 55.

¹¹⁹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 19.

al-^cAqaba. Muhammad se setkal s dvanácti jathribskými předáky (devět Chazradžovců a tři Awsovcí¹²⁰), kteří představovali různé klanové platformy a názorové proudy mediňských, polyteismus vyznávajících Arabů.¹²¹ Po dalších jednáních došlo k dohodě mezi Muhammadem a obyvateli Jathribu.

Došlo k tzv. první ^caqabské úmluvě (^cahd al-^cAqaba al-awwal – عهد العقب الاول), že se obyvatelé Medíny Prorokovi dobrovolně poddají jakožto politickému i duchovnímu vůdci a arbitru (*hakam* – حكم) svých vnitřních sporů.¹²² Tato úmluva je také nazývána i „Úmluva žen“, jelikož po nich zatím Muhammad nechtěl, aby za něj bojovali. Vést války bylo úkolem mužů, avšak dosavadní Muhammadovy požadavky mohly plnit i ženy, proto tento název. Konkrétní požadavky této smlouvy uvádí Ibn Isháq:

„Ubáda Ibn Sámít spomíná túto udalosť takto: Bol se medzi tými, čo boli prítomní pri Prvej Akabe. Bolo nás dvanásť mužov. A učinili sme s Poslom Božím Zmluvu žien. Bolo to pred príchodom prikázania o svätej vojne. Zaviazali sme sa, že budeme veriť v jediného Boha. Nebudeme kradnúť, smilniť a vraždiť svoje deti. Nebudeme krivo svedčiť a luhať proti našim najbližším. Budeme ich poslouchat vo veciach správnych.“¹²³

Nelze však očekávat hromadné a okamžité obrácení jathribských obyvatel na islám, ačkoli požadavkem ve víru v jednoho Boha se za islám oficiálně postavili. Po této dohodě poslal Muhammad do Jathribu Mus'aba Ibn ^cUmara, aby zde učil islámu a lidé zde k němu postupně konvertovali.¹²⁴

Rok na to (tedy 622) se Muhammad opět setkal s Jathribany u al-^cAqaby. Tentokrát jich bylo sedmdesát tři mužů a dvě ženy. Mělo dojít k potvrzení dohody z minulého roku a kvůli vyostřeným konfliktům s Qurajšovci bylo třeba složit i „Úmluvu mužů“. Na tuto schůzku šel s Muhammadem i jeho strýc Ibn Abbás, který chtěl znát úmysly Jathribanů, zda jsou opravdu ochotni převzít za Hášimovce ochranu nad Muhammadem. Jathribané s tím souhlasí za podmínky, že pokud dojde ke smíření Qurajšovců a Muhammada, ten je ani poté neopustí, což Muhammad slíbil.¹²⁵

¹²⁰ P. Pelikán, *Sunna*, str. 19.

¹²¹ M. Mendel, *Hidžra*, str. 39.

¹²² Tamtéž, str. 39.

¹²³ Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 92-93.

¹²⁴ P. Pelikán, *Sunna*, str. 20.

¹²⁵ Tamtéž, str. 21.

Jathribané se pak zavázali, že ho budou chránit jako vlastní příbuzné, a projevíli ochotu přijmout s tím spojená rizika – zejména pravděpodobnou vojenskou konfrontaci s Qurajšovci.¹²⁶

„Keď sme si posadali, prvý začal hovoriť al-Abbás: „Zástup Chzradžovský! Muhammad je z nášho rodu, ako viete. A obránili sme ho pred ludom mekkánskym. Vážia si ho a je vo svojom meste bezpečný. Ale on ho opustí, aby sa pridal k vám. Ak si myslíte, že dodržíte to, čím ste sa mu zaviazali, a obránite ho pred tými, čo ho prenasledujú, tak neste bremä jeho. Ale ak si myslíte, že ho zradíte a opustíte potom, keď pojde s vami, opustíte ho ihneď, lebo jeho rod si ho váži a ochraňuje.“ I povedal mu zástup Stúpencov: „Počuli sme tvoju reč,“ a obrátili sa na Proroka: „Hovor, Muhammad, a vezmi si pre seba a Pána svojho od nás to, čo sa ti páči.“ Potom prehovoril Posol Boží (...): „Uzatváram s vami zmluvu spojeneckú s tým, že ma budete ochraňovať, ako ochraňujete svoje ženy a deti.“ Na to ho vzal za ruku al-Bará a odpovedal mu: „Áno. Pri Tom, ktorý ťa poslal s pravdou! Obránime ťa tak, ako obraňujeme svoje ženy. Uzatvárame s tebou zmluvu. My sme, pri Bohu, bojovníci o ozbrojený ľud. Dedíme to z otca na syna...“ Tu prerušil jeho reč Abú al-Hajsam hovoriac: „Posol Boží, my máme zväzky s inými – tým myslel Židov – ak ich porušíme, je možné, že zvíťazíš. Vrátiš sa potom k svojmu ľudu a opustíš nás?“ A usmial sa na túto reč Posol Boží a povedal: „Vaša krv ja moja krv. Čo je vám sväté, je aj mne sväté. Ja som z vás a vy ste zo mňa. Vo vojne budem s tými, s ktorými vy bojujete, a v mieri budem s tými, s ktorými vy v mieri nažívate.““¹²⁷

Muhammad se tedy definitivně rozhodl opustit Mekku a přesídlit do Jathribu. A ačkoli netrval na tom, aby se muslimové s ním přestěhovali do Jathribu, téměř všichni se tak rozhodli.¹²⁸ Nebylo jich v té době mnoho, je zachován seznam sedmdesáti muslimů, kteří se přestěhovali. Někteří, jimž to jejich postavení dovoľovalo, setrvali v Mekce a několik desítek věřících pobývalo tou dobou v Etiopii. Vcelku se kolem roku 622 hlásilo k Muhammadovi jen asi 150 muslimů, což svědčí o tom, že obec (*umma* – *امة*) byla po dvanácti letech svého působení vlastně jen nepatrnou „sektou“.¹²⁹

Po zkušenosti z at-Tái'fu vyslal Muhammad do Medíny nejprve malou skupinu a několik měsíců sledoval, jak ji zdejší obyvatelé přijali a jak se tamější obyvatelstvo dívá na jeho učení. Dříve než se přesídlil sám, posílal Muhammad do Jathribu napřed své mekkánské stoupence po menších skupinkách patrně, aby nevzbudili podezření

¹²⁶ M. Cook, *Muhammad*, str. 24-25.

¹²⁷ Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 94-95.

¹²⁸ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 47.

¹²⁹ M. Mendel, *Hidžra*, str. 40.

Mekkánců.¹³⁰ Když Qurajšovci dohodu odhalili, bylo přesídlování muslimů již v plném proudu. Přesto se je Qurajšovci pokoušeli zadržet a mnoho muslimů tak muselo odejít bez majetku.¹³¹

Muhammad tady prozatím zůstal v Mekce. Podle životopisu¹³² čekal na svolení od Boha a teprve až když se mu jej dostalo, následoval své stoupence a opustil rodné město. Z nenáboženského pohledu se Muhammad chtěl nejspíše nejprve přesvědčit, že se v Medíně nebude opakovat fiasko z at-Táí'fu, pak teprve se Muhammad chystal k emigraci. Prameny však svědčí o tom, že muslimové byli medínskými *ansáry* (انصار)¹³³ srdečně přijímáni a okamžitě jim bylo poskytnuto odpovídající materiální zázemí a Muhammadovy obavy po zkušenosti s at-Táí'fem byly tedy liché.¹³⁴

Nakonec v Mekce zůstali jen Muhammad, °Abú Bakr a °Alí (kromě těch několika, kteří se stěhovat nehodlali). Když před odchodem posledních skupinek Mekkáncům došlo, co se děje, začali uvažovat o Muhammadově likvidaci. Byli vybráni mladíci z různých klanů, kteří měli současně vrazit dýky do Prorokova těla, takže by se nezjistilo, kdo zasadil smrtelnou ránu a přirozený princip odplaty za prolitou krev by se tak rozložil na všechny přední mekkánské klany. Muhammadovi příbuzní by pak proti všem těmto rodům vést válku nemohli a museli by se spokojit pouze s výkupným.¹³⁵ Plán se však nezdařil, neboť Muhammad byl varován a v té chvíli byl již dávno na cestě do Jathribu.

Cestu si Muhammad pečlivě naplánoval. Cestoval s °Abú Bakrem. Nešli však rovnou do Medíny, ale pár dní se schovávali v jeskyni a čekali, až opadne pronásledování ze strany Mekkánců. Pak teprve pokračovali v cestě do Medíny.

Poslední dva dny cesty strávil Muhammad v sídlišti Qubá° na kraji Medíny, kam mu přišli vstříc již usazení *muhádžirové* (مهاجرون)¹³⁶, kteří ho – spolu s islamizovanými předáky Medíny – informovali o politické situaci a poté odvedli do města.¹³⁷

¹³⁰ Tamtéž, str. 40.

¹³¹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 22.

¹³² Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 101 („Boh mi dovolil opustit' toto mesto.“).

¹³³ Doslova „pomocníci“, označení Muhammadových stoupenců v Medíně, kteří přijali mekkánské uprchlíky.

¹³⁴ M. Mendel, *Hidžra*, str. 42

¹³⁵ P. Pelikán, *Sunna*, str. 22-23.

¹³⁶ Doslova „přesídlenci“, mekkánští stoupenci Muhammada, kteří podnikli *hidžru*.

¹³⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 42-43.

Muhammad se v Jathribu usídlil a Jathrib, záhy po příchodu mekkánských muslimů a dobrovolném přijetí statutu bašty islámu proti pohanské Mekce, přijal na Muhammadovu počest název Madínat an-nabí (مدينة النبي = Město Prorokovo).¹³⁸

Nakonec se ukázalo, že Jathrib byl výhodným tahem hned z několika důvodů. Pro muslimy bylo dobré, že Jathribané neměli žádného vůdce celé oázy. Kmeny byly natolik znesvářené, že se nemohly na čemkoli dohodnout. V tehdejší Medíně tak panovalo politické vakuum a muslimové využili příležitosti k tomu, aby je vyplnili a založili v této nepříliš významné oáze zárodek příštího islámského impéria.¹³⁹ Další výhodou bylo strategické umístění Medíny – ze tří stran byla obklopena pohořími, čímž byl ztížen přístup k ní. Jelikož byla Medína poměrně dobře prosperující oáza, neměla problém přijmout muslimské uprchlíky, aniž by jí to nějak narušilo rozpočet.

3. 4. Hidžra, náboženská povinnost?

Muhammadovi stoupeni byli ochotni jít s Muhammadem kamkoli a v době Muhammadova působení v Mekce nebylo pochyb o tom, že ten, kdo se chce stát stoupencem jeho učení, musí v nastalých podmínkách uskutečnit *hidžru* do jím stanovené lokality, přestože to Muhammad výslovně nevyžadoval.¹⁴⁰ Otázkou ovšem je, zda je to pravda. I když se orientalisté (Mendel, Denny) shodují, že Muhammad netrval na vystěhování se muslimů z Mekky, pokud jim nehrozilo přímé nebezpečí, verše Koránu nám svědčí spíše o opaku. Proto jednou z největších potíží islámské exegeze zůstává, zda *hidžra* byla Prorokem chápána pouze ve fyzickém nebo i duchovním (symbolickém) smyslu. Muhammad původně zřejmě opravdu netrval na fyzické emigraci všech muslimů do Medíny, ale později plně převládá názor, že každý, kdo zůstal bez zjevných objektivních důvodů v prostředí nepřátelské polyteistické Mekky, nemůže být pokládán za muslima a naopak, je dokonce považován za pokrytce.¹⁴¹ Tak se vyjadřuje i Korán:

„Vskutku ti, kdož uvěřili, přesídlili a vedli boj majetky i osobami svými na stezce Boží, a ti, kdož jim útulek poskytli a pomohli jim – ti všichni jsou si navzájem přáteli.

¹³⁸ M. Mendel, *Hidžra*, str. 39.

¹³⁹ Tamtéž, str. 40.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 48.

¹⁴¹ Tamtéž, str. 105-106.

*Avšak s těmi, kdož uvěřili, a přesto nepřesídlili, nepřestujte přátelství v ničem, dokud nepřesídlí. (...)*¹⁴²

Více se o tom rozepisuje tafsír:

*„Ti, kteří věří a vystěhovali se a usilovali s jejich bohatstvím a životy na cestě Boží, to jsou Vystěhovalci a ti, kteří poskytli útočiště pro Proroka a jeho následovníky, Pomocníci, ti tvoří navzájem spojení za daných okolností. Ale ti, kteří uvěřili, ale nevystěhovali se – k nim nemáte žádnou povinnost, nemusíte s nimi tvořit žádná spojení, není zde žádný dědický podíl mezi vámi a jimi, žádné sdílení kořisti, aspoň dokud se nevystěhují.“*¹⁴³

A dále:

*„Těch, kdož sami sobě ukřivdili a kteří povolání budou anděly, se zeptají: „V jakém stavu jste byli?“ I odvěti: „Byli jsme poníženi na zemi.“ I řeknou jim andělé: „Což nebyla země Boží dosti rozlehlá, že jste se nemohli vystěhovat?“ A obydlím těchto bude peklo, a jak hnusný je to cíl konečný!“*¹⁴⁴

Verš se týká věřících, kteří přijali islám, ale nevystěhovali se a padli v bitvě u Badru s nevěřícími. A ukřivdili sobě, když zůstali mezi nevěřícími a zanedbali *hidžru*. Jim andělé řeknou: „V jakých poměrech jste se nacházeli, s ohledem na vaše náboženství?“ a oni odvěti, omlouvající se: „Byli jsme utlačováni, bylo nám znemožněno vyznávat v Mekce svou víru.“ Na to budou pokáráni: Cožpak země Boží není dost rozlehlá, abyste se mohli vystěhovat?“ A Bůh dodal: „Takovým patří peklo!“¹⁴⁵

Komentář k tomuto verši vysvětluje, že:

¹⁴² Korán 8:72.

¹⁴³ „Truly those who believed and emigrated and strove with their wealth and their lives in the way of God, these being the Emigrants, and those who provided refuge, for the Prophet (s), and assisted, these being the Helpers, those are allies of one another, in terms of [mutual] support and inheritance. And those who believed but did not emigrate — you have no duty to make an alliance (read *wilāya* or *walāya*) with them, and so there is no inheriting between you and them and no share of the spoils for them, until they emigrate, (...).“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

¹⁴⁴ Korán 4:97.

¹⁴⁵ „The following was revealed regarding a group of people who submitted to Islam but did not emigrate and were then slain in the battle of Badr alongside the disbelievers: And those whom the angels take [in death], while they are wronging their souls, having remained among the disbelievers and neglected to emigrate, the angels will say, to them in rebuke: ‘What was your predicament?’, in other words, ‘in what circumstances were you with regard to your religion’. They will say, giving excuses, ‘We were oppressed, unable to establish religion, in the land’, the land of Mecca. The angels will say, to them in rebuke: ‘But was not God’s earth spacious that you might have emigrated therein?’, from the land of unbelief to another land, as others did? God, exalted be He, says: as for such, their abode shall be Hell — an evil journey’s end, it is!’“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

„Bezprostřední příležitostí pro tuto pasáž byla otázka emigrace (hidžry) z místa, kde byl islám pronásledován a vystaven útlaku. Samozřejmě že povinností muslimů bylo takové místo opustit, dokonce i kdyby to znamenalo odejít z domova a přidat se ke společenství, v němž by mohli žít v míru a kterému by mohli pomoci v boji se zlem. Význam je však širší. Islám neříká: „Neprotyvte se zlu!“ Naopak vyžaduje tvrdý a nesmlouvavý boj proti vší špatnosti. Pro takový boj může být nezbytné opustit domov a připojit se ke svým bratrům k dobytí pevnosti zla, neboť povinností muslima není jen konat dobro, nýbrž i zamezit všemu nedobrému. Abychom mohli přejít na zteč, musíme k tomu být připraveni. Země, po níž kráčeji tvorové boží, je pro něco takového dostatečně prostorná. „Postavení“ znamená nejen určité místo, nýbrž i tělesný stav a morální postoj. Například společnosti zlých lidí se musíme vyhnout tam, kde ji nemůžeme zničit, a hledat místo, odkud to možné je.“¹⁴⁶

K rozlehlosti Boží země se vyjadřuje více veršů: *„Služebníci Moji, kteří věříte! Země má je věru rozlehlá, uctívejte Mne tedy!“¹⁴⁷* – Země je rozlehlá, Boha lze uctívat v jakékoli zemi, stačí se vystěhovat ze země, kde to možné není. To bylo zjeveno muslimům, kteří byli utlačováni a nemohli v Mekce uctívat své náboženství.¹⁴⁸ Obdobně i: *„Rci: „Služebníci Moji, kteří jste uvěřili, bojte se Pána svého! Těm, kdož na tomto konali dobré, dostane se dobrého. A země Boží je rozlehlá a trpělivým bude dána jejich odměna v plné míře, bez počítání.““¹⁴⁹* Výklad je opět jednoznačný. Věřící se mají bát trestu svého Pána, mají být poslušní. A pro ty, kteří vynikají v dobrou zde na zemi, čeká ráj. A země Boží je rozlehlá, tedy věřící se mají vystěhovat pryč ze společnosti nevěřících.¹⁵⁰

Komentář v Koránu doplňuje:

„Není omluvy pro nikoho, kdo se hájí tím, že nemohl konat dobro, nebo byl ke zlu přinucen okolnostmi a prostředím, či tím, že žil ve zlých časech. Zla se musíme stranit a dobro hledat. Boží stvoření nám k tomu dává dostatek místa, máme-li vůli a

¹⁴⁶ Abdulláh Jusuf Ali, *Korán*, pozn. k 4:97, str. 114.

¹⁴⁷ *Korán* 29:56.

¹⁴⁸ „O My servants who believe! My earth is indeed vast. So worship [only] Me, in whichever land worship is possible, by emigrating to it from a land in which worship is not possible — this [verse] was revealed regarding the oppressed Muslims [living] in Mecca, who were constrained to manifest [their] Islam in it.“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

¹⁴⁹ *Korán* 39:10.

¹⁵⁰ „Say: ‘O servants of Mine who believe! Fear your Lord, that is to say, [fear] His chastisement, by being obedient to Him. For those who are virtuous in this world, through obedience, there will be good, and that is Paradise, and God’s earth is vast, so emigrate throughout it, away from the [company of] disbelievers and the sight of indecencies. Truly the steadfast, in [their] obedience [of God] and in [enduring] whatever [hardship] they may be tested with, will be paid their reward in full without any reckoning’, without any measure or any scales [to work it out].“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

*jsme-li trpělivi a neochvějní. Možná budeme muset opustit své působiště, změnit souseďy a přátele, či se vzdát svých zvyků, svého postavení a zpretrhat mnohé svazky. Naše bezúhonnost před Bohem je důležitější, než všechny tyto věci. Musíme být připraveni k vyhnanství (hidžra), které nese všechno tohle. Prostředky, jimiž nás Bůh obdařil, abychom Mu sloužili, jsou dostatečné, a je jen naší chybou, pokud selžeme.*¹⁵¹

Tak tedy „*Jen utištěným mužům, ženám a dětem, kteří nemohli použít žádné lsti k vystěhování a nemohli nalézt správnou cestu, Bůh možná vymaže jejich viny, neboť Bůh je odpouštějící, milostivý.*“¹⁵² Taktéž tafsír se vyjadřuje jednoznačně: kdo nemá možnost vymyslet plán (k úniku), sílu ani prostředky, tomu Bůh možná odpustí.¹⁵³ K milosti Boží v tomto případě i komentář: „*(...) Bůh ve Svém milosrdenství rozpozná naši slabost a odpustí nám, pokud jde o skutečnou slabost a nikoli pouhou výmluvu.*“¹⁵⁴

Těm, kdož se odmítli vystěhovat a neměli k tomu dostatečný důvod, Korán slibuje peklo a věčný oheň¹⁵⁵, jelikož byli málo horliví pro víru. Naopak těm, kteří se vystěhovali i za tu cenu, že museli opustit všechn svůj majetek, aby nebyli Qurajšovci odhaleni, Korán slibuje odměnu nejen na tomto, ale i na onom světě: „*Těm, kdož se vystěhovali kvůli Bohu poté, co ukřivděno jim bylo, těm věru poskytneme přístřeší překrásné na tomto světě a odměnu ještě větší v životě budoucím (...)*“¹⁵⁶ Překrásným přístřeším na tomto světě je myšlena Medína, odměnou v budoucím životě je ráj. A kdyby nevěřící a ti co se nevystěhovali, věděli, jaké cti se věřícím dostane, byli by je následovali.¹⁵⁷ Avšak vyhnanství (*hidžra*) není zásluhou samo o sobě. Aby tomu tak bylo, musí jít o vyhnanství pro věc Boží a po nátlaku, kdy člověk musí volit mezi sebou a Bohem. Jedině pak se vyhnancům dostává nejvyšší pocty, neboť se obětovali pro svatou věc, tak jako Muhammad a jeho stoupenci, kteří opustili své domovy v Mekce a

¹⁵¹ Abdulláh Jusuf Ali, *Korán*, pozn. ke 29:56, str. 448.

¹⁵² *Korán* 4:98-99.

¹⁵³ „*Except the oppressed among the men, women, and children who are unable to devise a plan, having no strength to emigrate and no substance, and are not guided to a way, a means [of going] to the land of emigration. As for such, perhaps God will pardon them, for God is ever Pardoning, Forgiving.*“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

¹⁵⁴ Abdulláh Jusuf Ali, *Korán*, pozn. k 4:98, str. 114.

¹⁵⁵ *Korán* 4:97.

¹⁵⁶ *Korán* 16:41.

¹⁵⁷ „*And those who emigrated for God's cause, to establish His religion, after they had been wronged, through harm, [those] from among the people of Mecca — these were the Prophet (s) and his Companions — truly We shall lodge them in this world in a goodly lodging, namely, Medina, and the reward of the Hereafter, that is, Paradise, is surely greater, grander, did they but know, that is, the disbelievers — or those who stayed behind and did not emigrate — [did they but know] the honour that belongs to emigrants, they would have followed them.*“ (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

odešli do Etiopie a do Medíny.¹⁵⁸ Odměnu po smrti pro vystěhovalce slibují i další verše: „Kdokoli se vystěhuje kvůli cestě Boží, ten nalezne na zemi četné jiné možnosti i prostor. A kdo opustí dům svůj a vystěhuje se k Bohu a Jeho poslu a zastihne jej přitom smrt, toho odměnit připadá Bohu a Bůh je odpouštějící, slitovný.“¹⁵⁹ a „A těm, kdož vystěhovali se na cestě Boží a potom byli zabiti anebo zemřeli, Bůh věru ušetří podíl překrásný, neboť Bůh je nejlepší z uštěďřovatelů.“¹⁶⁰

Muhádžirem se mohl stát kdokoli, kdo přijal islám a emigroval z Mekky v letech 622 až 630. Takto získal významný status *muhádžira* i Prorokův strýc al-'Abbás, který se k Muhammadovi připojil těsně před dobytím Mekky.¹⁶¹ Avšak nejen ti, kteří emigrovali z Mekky do Medíny získali statut *muhádžirů*. Tento statut získali i některé kmeny kočovných Arabů, od nichž Muhammad nevyžadoval přesídlení, stačilo, když začnou žít usedlým způsobem života.¹⁶²

Aby se předešlo sporům o to, kdo je lepším *muhádžirem*, v závislosti na roku emigrace, obsahuje Korán verš, kterým hlásá rovnost všech *muhádžirů* z jakéhokoli roku:

„Věřu ti, kdož uvěřili, přesídlili a vedli boj na cestě Boží, a ti, kdož jim útulek poskytli a pomohli jim, ti všichni jsou pravými věřícími a jim se dostane odpuštění i přidělu štědrého. A ti, kdož později uvěřili, přesídlili a bojovali spolu s vámi, ti také patří k vám (...)“¹⁶³

Po vítězství nad Qurajšovci však měl Muhammad prohlásit, že „není *hidžry* po dobytí Mekky.“ Tím spíše se pak přední představitelé *ummy* shodli, že není povinnost *hidžry* po smrti Muhammada.¹⁶⁴ Za chalífátu se však objevili nové názory o pokračování *hidžry*, zvláště v souvislosti s odchodem na nově dobytá území za účelem jejich udržení¹⁶⁵, a ve středověku se prosadil názor, že odchod z území nevíry na území islámu je stále povinností. To jsou ovšem témata pro další práci, nebudu se jim proto již šíře věnovat.

Ke konci *hidžry* se měla vyjádřit i Muhammadova žena ^ĀÁiša:

¹⁵⁸ Abdulláh Jusuf Ali, *Korán*, pozn. k 16:41, str. 303.

¹⁵⁹ *Korán* 4:100.

¹⁶⁰ *Korán* 22:58.

¹⁶¹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 51.

¹⁶² M. Mendel, *Hidžra*, str. 55.

¹⁶³ *Korán* 8:74-75.

¹⁶⁴ M. Mendel, *Hidžra*, str. 49, 117.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 56.

„Dnes neplatí žádná hidžra, Věřící kdysi odešli se svou vírou v Boha a Proroka, protože se obávali fitny (فتنة = pokušení¹⁶⁶). Dnes Bůh učinil islám vítězným náboženstvím a každý vyznává Boha, kdykoli se mu zachce. Místo hidžry však dnes nastupuje džihád a bohubilý záměr.“¹⁶⁷

Džihádu se v souvislosti s hidžrou užívá často, jak nám dokazují i verše v Koránu: „Avšak ti, kdož uvěřili, vystěhovali se a na cestě Boží bojují, ti mohou doufat v milost Boží – a Bůh věru je odpouštějící, slitovný.“¹⁶⁸;

„Ti, kdož uvěřili a vystěhovali se a bojovali na cestě Boží majetky i osobami svými, ti dosáhnou u Boha hodnosti nejvyšší – a takoví budou úspěšní.“¹⁶⁹;

„(...) A těm, kdož se vystěhovali a byli z domovů svých vyhnáni a na cestě mé strádali a bojovali a byli přitom zabiti, těm věru vymažu špatné činy jejich a uvedu je do zahrad, pod nimiž řeky tekou (...).“¹⁷⁰

Jelikož džihádu za šíření víry po hidžře je věnovaná samostatná kapitola, nebudu se o něm zde více rozepisovat.

¹⁶⁶ Ale i roztržka.

¹⁶⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 118.

¹⁶⁸ *Korán* 2:218.

¹⁶⁹ *Korán* 9:20.

¹⁷⁰ *Korán* 3:195.

4. Utváření muslimské obce

4. 1. Počátky *ummy*

Muslimská obec (*umma*) vznikala už za Muhammadova působení v Mekce. Jejím rozvoji však bránil Muhammadův konflikt s Qurajšovci. První roky Muhammadova kazatelského působení v Mekce byly obdobím postupného růstu muslimské obce. Stále více však narůstal Muhammadův konflikt s qurajšovskými vůdci, kteří v něm spatřovali možnou hrozbu pro svůj hospodářský a náboženský systém. Muhammad totiž vystupoval proti modloslužebnictví ka'bského kultu, jenž byl jejich hlavním zdrojem příjmů. Mekkánská oligarchie se též obávala, že Muhammad ohrozí zavedený společenský systém, který držel národ pohromadě už odpradáвна.¹⁷¹

Muslimská obec se tak nemohla vyvíjet podle Muhammadových představ a bylo nutné najít jiné místo, s lepšími podmínkami k vývoji. Muhammad se setkal s jathribskými předáky a společně využili situace, kdy Muhammad potřeboval opustit Mekku a Jathribané potřebovali někoho, kdo vyřeší jejich spory. Jathribané Muhammada žádali, aby do Jathribu přesídlil, rozsoudil místní obyvatele a postavil se do jejich čela. Proti sobě tu stály dva zneprátelené arabské kmeny, Awsovcí a Chazradžovci, a dlouholetá jathribská obec lapena v nelehkém postavení mezi nimi. Muhammad se příležitosti přesunout své stoupence do Jathribu chopil. S vyslanci uzavřel smlouvu a dohodli se, že do Jathribu přejde i se svými stoupenci a obyvatelé města se podrobí Bohu jako muslimové a Muhammada budou uznávat nejen jako svého vůdce, ale i jako Proroka, tj. posla Božího a vůdce nového náboženství. I když se obyvatelé Jathribu nestali opravdu zbožnými muslimy ze dne na den, poznali, že je v jejich zájmu dát novému arbitrážnímu plánu šanci už jen z politických, hospodářských a společenských důvodů. Člověk zvenčí, i když jej všichni nevívali s otevřenou náručí, bude alespoň nestranný.¹⁷²

Po dvouletých jednáních došlo k dohodě, za jakých podmínek budou muslimové v Jathribu přijati. Jednalo se o tehdy zcela běžnou politickou smlouvu, podobnou dohodám o ochraně. Muhammad se měl stát politickou hlavou Jathribu a zajistit jeho

¹⁷¹ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 45.

¹⁷² Tamtéž, str. 46-47.

stabilitu výměnou za ochranu. Avšak touto „běžnou smlouvou o ochraně“ došlo ke změně v dosavadním uspořádání společenských a politických poměrů. Muhammad se měl stát soudcem (*hakam*) společnosti, v níž doteď jediným zákonem bylo zvykové právo o krevní mstě. Touto dohodou došlo k vytvoření nového sociálního útvaru nazývaného *umma*.¹⁷³

Ačkoli jako Proroka a náboženského vůdce Muhammada všichni přijímali od začátku, trvalo nějakou dobu, než se prosadil i jako politický vůdce a soudce sporů, přestože za tímto účelem byl do Medíny pozván. Zpočátku nebyl hlavou celé obce, nýbrž jen *muhádžirů*, byl tedy na úrovni předáků ostatních medínských kmenů. Aby Muhammad upevnil své postavení zde, bylo založení obce věřících nezbytným krokem. Po něm Muhammad začal zastávat stále významněji úlohu politického vůdce celé Medíny.¹⁷⁴

Tak prvním Prorokovým úkolem v Medíně bylo vybudovat pevně stmelenu obec muslimů (*ummu*), v níž by byly překonány staré pohanské náboženské a morální tradice a neopakovaly se spory a boje.¹⁷⁵ Obec, která bude založená na ideové, islámské a nikoli na kmenové či rodové soudržnosti.¹⁷⁶ V Mekce *umma* setrvala, přes svou náboženskou jednotnost, v rodových strukturách. V Medíně však tvořila stát s vlastními zákony, armádou, byrokracií atd. Princip pokrevní spřízněnosti tak byl nahrazen principem společné víry. Jelikož to však byla převratná změna, jež nešla ustanovit naráz, pokrevní spříznění zpočátku přetrvává.¹⁷⁷

Dalším, neméně důležitým úkolem bylo nastolení politického pořádku. Muhammadovo vystěhování (*hidžra*) vedlo k vytvoření politicky nezávislé obce, která je ustanovena v Medínské ústavě (dokumentu se říkalo taktéž Kniha – *al-Kitáb* – الكتاب nebo List – *as-Sahífa* – الصحيفة¹⁷⁸). V tomto dokumentu se prohlašuje existence obce (*umma*), tvořené jak Muhammadovými stoupenci z Qurajšovců, tak z Jathribanů. K této obci patří i Židé, ovšem s výhradou, že se drží svého vlastního náboženství. Stejně důležité je, že dokument ustanovuje autoritu uvnitř obce: jakýkoli vážný spor má být

¹⁷³ M. Mendel, *Islámská výzva*, str. 61-62.

¹⁷⁴ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 57.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 55.

¹⁷⁶ L. Kropáček, *Duchovní cesty islámu*, str. 16.

¹⁷⁷ P. Pelikán, *Sunna*, str. 23.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 24.

předložen Bohu a Muhammadovi.¹⁷⁹ Nikdo nebyl nucen konvertovat k islámu, ale všichni muslimové, pohané a židé patřili k jedné *ummě*. Nesměli na sebe útočit a měli se navzájem chránit.¹⁸⁰ Touto smlouvou dochází k posunu etiky, kdy zločinci nesmí být poskytnuta ochrana, ale musí být vydán obci k soudu. Zároveň je několikrát zdůrazněna soudržnost obce, která nesmí být zpochybněna ohledy na pokrevní vazby či jinou formu tehdy běžných vztahů.¹⁸¹ Znění Medínské smlouvy nacházíme u Ibn Isháqa:

„A napísal Prorok Boží zmluvu medzi Utečencami mekkánskými a Stúpencami. Uzavrel v nej priateľský dohovor so Židmi, uznal ich v ich viere a potvrdil ich majetky. Zavazal sa na splnenie nasledujúcich povinností voči nim, a stanovil aj dodržiavanie týchto povinností voči nemu:

V mene Boha milostivého, milosrdného! Toto je písmo od Muhammada, Proroka, o pomere medzi veriacimi a veriáciami u Kurajšovcov a Jasribom. A medzi tými, ktorí ich nasledujú, pripojili sa k nim a spolupracujú s nimi. Tvoria všetci obec jednu s vylúčením ostatných.

Utečenci z Kurajšovcov podľa svojej obyčaje zaväzujú sa platiť peniaze za krv preliatu medzi sebou. Budú vykupovať zajatcov svojich s láskavosťou a spravodlivosťou.

Veriaci si nevezme za spoločníka proti inému veriacemu prepustenca jeho.

Zbožný muslim bude stáť proti nerestníkovi a tomu, čo šíri nesprávnosť, hriech, nepriateľstvo alebo zvrhlosť medzi veriáciami. Nech ruka muža každého siahne po ňom, čo by mu bol aj synom.

Veriaci nesmie zabiť veriaceho pre vec neveriaceho a ani nesmie pomáhať neveriacemu.

Ochrana Božia je jedna. Veriaci sú si navzajom bratmi s vylúčením ľudí zvonku.

Pre toho, kto nás nasleduje zo Židov, patrí pomoc a útecha. Nebude mu ublížené a protivníkov jeho nebudeme podporovať.

Mier veriacich je jeden. Nijaký mier sa neuzavrie, ak veriaci bojujú ve veci Božej, iba na základe podmienok rovnakých a spravodlivých pre všetkých.

Pri každom bojovom prepade sleduje veriaci veriaceho. Veriaci musí splatiť preliatu krv druhov svojich v boji Božom. Bohabojných muslimov Boh vedie najľapšie a najpriaznivejšie.

Nijaký modloslužobník nepožiadá majetku Kurajšovcov alebo osoby pod ich ochranu a nebude sa ničoho dopúšťať proti veriacemu.

Ktokoľvek usmrtí veriaceho bez ospravedlniteľnej príčiny, nech ho stihne odplata, ktorá bude zadosťučinením pribuznému usmrteného. Veriaci pojdú proti nemu ako jeden chlap, lebo rozkazujem im vykonať spravodlivú odplatu.

Nepovoľujeme veriacemu, ktorý sa drží toho, čo je v písme našom, a verí v Boha a v deň súdny, aby sa smilníka zastával a poskytoval mu svoju ochranu. A na toho, kto poskytne takémuto pomoc a ochranu, nech padne kliatba Božia a hnev Jeho v deň zmŕtvychvstania.

Ak v akejkolvek veci protiřečiť si budete, obráťte sa s ňou na Boha, On je mocný a vznešený, a na Muhammada, nech mu Boh žehná a dá mu spásu.

¹⁷⁹ M. Cook, *Muhammad*, str. 25 – 26.

¹⁸⁰ K. Armstrongová, *Islám*, str. 50.

¹⁸¹ M. Mendel, *Islámská výzva*, str. 64.

A Židia budú na vojne skládať peňažný podiel, pokiaľ sa na nej zúčastňujú s veriacimi.

A Židia kmeňa Banú Auf a iných kmeňov tvoria spoločnú obec s veriacimi. Židia majú svoju vieru a muslimovia svoju. Sem patria aj ich prepustenci a teda oni všetci okrem tých, čo sa dopustili hriechu alebo nespravodlivosti. Títo iba seba zahanbujú a príbuzenstvo domov svojich. Vernosť stojí proti zrade.

Pre blízkých priateľov Židov platí to, čo pre nich samých. Nikto z nich nepojde do vojny, len s dovoľením Muhammada, a nebude sa im brániť, aby odplatil ublíženie.

Kto zákerne zabije človeka, zabije tým seba a rodinu svoju. Ak však bol poškodený, Boh tento jeho skutok prijme.

Židia platia svoje výdavky a muslimovia svoje. Navzájom si musia pomáhať proti tým, čo zbraňou napadajú ľud, držiaci sa toho písma. Musia si navzájom pomáhať a radiť sa. Vernosť je ochrana proti zrade.

Muž sa nezodpovedá za prečin spojenca svojho.

Pomoc patrí utláčanému.

A Židia budú skládať peňažný podiel na vojne, pokiaľ sa ne nej zúčastnia.

Medína nech je svätyňou pre ľud tohoto písma.

Cudzinec pod ochranou je ako človek domáci – nedopúšťa sa násilia a hriech neploď.

Žene môžete poskytnout ochranu len s dovoľením jej príbuzenstva.

A čokoľvek vznikne medzi ľuďom tejto listiny, myslíme tým škriepky a nedorozumenia, ktorých zloby sa bojíme, obráťte sa s tým na Boha, On je mocný a vznešený, a na Muhammada, nech ma Boh žehná a dá mu spásu.

Boh prijme všetko, čo je zbožné a bohobojné v tejto listine.

Kurajšovcům a tým, čo im pomáhajú, nebude poskytnutá ochrana.

Zmluvné stránky si musia pomáhať proti tým, čo napadnú Medínu. Ak budú vyzvaní k uzavretiu mieru, uzavrú a udržia ho. Ak bude podobná požiadavka postavená muslimom, stane sa tak okrem prípadu svätej vojny.

Každý jeden poberá svoj podiel z tej strany, ku ktorej patrí.

Židia patriaci spojenectvom svojím ku kmeňu al-Aus, ich prepustenci a oni sami majú to isté postavenie ako ľud tejto listiny s plnou podporou ľudu tejto listiny.

Vernosť je ochranou proti zrade. Ten, kto získava, získava pre seba.

Boh schvaľuje túto listinu. Toto písmo nepodporuje utláčateľa a hriešnika.

Ten, kto oschádzá do boja alebo zostáva v meste, je bezpečný, okrem nespravodlivého a nerestníka.

*Boh je ochranca zbožných a bohobojných a Muhammad je jeho Prorok.*¹⁸²

Další vecí, ktorou Muhammad musel po príchodu do Medíny zařídiť, bola obživa *muhádžirů*. Jelikož mnoho z nich muselo odejít z Mekky bez majetku, neměli nyní žádné prostředky k obživě. Muhammad proto ustanovil „bratrství“ (*mu'achát* - مؤخات), kdy ke každému *ansárovi* byl přidělen jeden *muhádžirún*. Ten pak byl považován za bratra se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími, včetně dědických záležitostí. Ba, toho bratrství bylo ještě pevnější než pokrevní, neboť mělo v dědictví přednost.

¹⁸² Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 103-106.

Později však, když se *muhádžirové* v Medíně uchytili a byli schopni se o sebe starat sami, byla tato bratrství redukována.¹⁸³ Podpořeno to bylo i verši z Koránu: „(...) *A pokrevní příbuzní jsou si vzájemně bližší, podle Písma Božího, než (medínští) věřící a vystěhovalci; přesto číňte přátelům svým to, co je uznáno za vhodné. A tak je to zaznamenáno v Písmu.*“¹⁸⁴ a „(...) *avšak ti, kdož pokrevně spřízněni jsou, jsou si vzájemně nejbližší podle příkazu Božího a Bůh ví o věcech všech.*“¹⁸⁵

V Mekce Muhammad organizoval náboženský kult, ale v Medíně se stal politickým a vojenským vůdcem a zároveň duchovním rádcem daleko širšího hnutí. *Hidžra* vyústila v založení *ummy*, muslimské obce, která je od té doby v ideálním případě spojením náboženství a státu, kde není žádný podstatný rozdíl mezi náboženským a světským životem.¹⁸⁶ Z hlasatele nového náboženství se v Medíně stává politik, zákonodárce a soudce, vojevůdce a zakladatel nové společnosti. Nové v tom smyslu, že se již neopírala o soudržnost kmenovou, nýbrž o soudržnost vyrůstající ze společné víry.¹⁸⁷

4. 2. Hierarchie v *ummě*

Muhammadovo učení je založeno na rovnosti všech lidí před Bohem.

Následovníci Muhammada, jak z Mekky, tak z Medíny, mají stát jednotně proti nepřátelům a být si navzájem nápomocni. Jediná hierarchie, která v obci je, se týká počtu náboženských zásluh, jinak není podporována. Nejsou podporována nadřazená postavení šlechty či kněží a i Muhammad se má radit s ostatními při řešení problémů v obci. Mezičlánky moci působí jen, když Muhammad není osobně přítomen, například když jmenuje velitele výprav, místodržitele dalekých kmenů nebo dočasného zástupce při nepřítomnosti v Medíně.¹⁸⁸

To je ovšem pouhý ideální stav obce. Ve skutečnosti vztah k *hidžře* byl v procesu utváření zárodku nové společnosti (*ummy*) v Medíně téměř od počátku důležitým faktorem nového sociálního rozvrstvení. Ačkoli Muhammad hlásal sociální

¹⁸³ P. Pelikán, *Sunna*, str. 23-24.

¹⁸⁴ *Korán* 33:6.

¹⁸⁵ *Korán* 8:75.

¹⁸⁶ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 48.

¹⁸⁷ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 56.

¹⁸⁸ M. Cook, *Muhammad*, str. 62.

reformu rovnosti všech lidí před Bohem, bez ohledu na rodový původ, stali se medínští *muhádžirové* elitní vrstvou. Byli první, kdo získávali podíl z válečných kořistí apod. Vykonat hidžru znamenalo stanout na nejvyšší příčce v hierarchii muslimské *ummy*. Odvolávali se na Korán:

„*A Bůh našel zalíbení v prvních předchůdcích z přesídlenců a pomocníků a v těch, kdož je následovali ve zbožných skutcích a také oni našli zalíbení v Bohu; On pak připravil pro ně zahrady, pod nimiž řeky tekou a v nichž nesmrtelní navěky přebývat budou a to úspěch bude nesmírný.*“¹⁸⁹

Muslimové, kteří roku 628 přišli za Muhammadem do Medíny z Etiopie, se těšili ještě větší úctě, jelikož *hidžru* vykonali v podstatě dvakrát. Mohli bychom předpokládat, že motivací těchto muslimů, kteří přišli do Medíny rovnou z Etiopie, byl zřejmě příslib privilegovaného postavení, protože podle zpráv, byť skrovných, nic nenasvědčovalo tomu, že by se etiopským *muhádžirům* pod ochranou neguse dařilo špatně a že by měli nějaký jiný důvod, proč přijít za Muhammadem šest let po *hidžře* z 622.¹⁹⁰

Hidžra se tak později stala měřítkem společenské prestiže. Největších práv ve společnosti se dožadovali *muhádžirové* a hned za nimi *ansárové*. Muslimové, kteří zůstali v Mekce a neprodělali *hidžru* či kočovní Arabové z pouště zaujíмали spodnější místa, přestože v dobách výbojů měli velké zásluhy na vojenských úspěších *ummy*.

Tito Arabové z pouště byli navíc *muhádžiry* napadáni, že přijali islám pouze nominálně, ale nedokázali sdílet jeho etické a duchovní poslání, včetně *hidžry*¹⁹¹, zkrátka že aktivně neprožívali Prorokovo učení. Navíc mnoho veršů v Koránu¹⁹² o jejich pokrytectví jim na důvěře nepřidávalo.

Tak muslimové žijící v letech 622 – 630 mimo Medínu nebyli chápáni jako příslušníci *ummy*.

Na druhou stranu však někteří beduínské konvertité zřejmě byli obdařeni statutem *muhádžirů*, aniž by museli opustit svá území. Na čtyři sta mužů kmene Muzajna přišlo složit Muhammadovi přísahu. Ten jim udělil statut *hidžry* na jejich územích a řekl jim:

¹⁸⁹ Korán 9:100.

¹⁹⁰ M. Mendel, *Hidžra*, str. 44-45.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 51.

¹⁹² Např.: Korán 9:97 („*Kočovní Arabové jsou nejhorší v nevěře a pokrytectví a nejvíce nakloněni přehlížet omezení, jež Bůh seslal poslu Svému. A Bůh je vševědoucí, moudrý.*“); 49:14 („*A říkají kočovní Arabové: „Uvěřili jsme!“ Rci: „Neuvěřili jste!“ Spíše řekněte: „Přestoupili jsme k islámu!“ , neboť víra ještě nevešla do srdcí vašich. (...).*“).

„Jste *muhádžiry*, ať jste kdekoli. Jděte zpět na svůj majetek.“ Měl takový ústupek učinit vůči několika kmenům kočujícím severně a západně od Medíny. Smyslem těchto rozhodnutí bylo dát beduinům najevo nejvyšší míru důvěry, zavázat si je k užší spolupráci a vykořenit z jejich praxe vzájemné přepady – *razie* (*ghazwa*), jež je jako spojence medínské *ummy* oslabovaly a byly v příkrém rozporu s Muhammadovou společenskou reformou, kdy se spojenci navzájem nenapadají a drží pospolu.¹⁹³

4. 3. Zjevení jako zákony, *umma* jako boží stát

Přestože v súrách medínského období nacházíme další rozpracování teologie a dogmatiky, převažují témata týkající se politicko-sociálního uspořádání muslimské obce, rodinných a společenských vztahů, práva a různých příkazů a omezení.¹⁹⁴

Rozšiřování *ummy* o arabské kmeny, ať už přijali islám dobrovolně či po válce, vedlo k jejímu upevnění a lepšímu uspořádání. Tato nová situace způsobila, že se začal měnit i obsah zvěstovaných veršů. Takže pozdější medínské súry [Ženy (čtvrtá súra), Rozvod (súra šedesátá pátá – první část), Světlo (dvacátá čtvrtá súra – první a třetí část), Pokání (devátá súra) a Prostřený stůl (pátá súra)] se silně podobají jakémusi zákoníku, neboť řeší konkrétní problémy, jež sebou přinášel život v obci.¹⁹⁵ V závěrečné fázi svého života posunul Muhammad obsah svých zjevení již zcela do roviny legislativních instrukcí. Svou politickou a zákonodárnou praxi vždy podpořil novým zvěstováním, jež přicházelo zpravidla tehdy, jestliže se pozemská realita vymykala dosud známým stereotypům, které se Muhammad snažil překonat. Tak všechna Prorokova rozhodnutí, týkající se *ummy* a všech oblastí života (politické poměry, vojenské operace, mezilidské vztahy), měla ráz instrukcí božského původu. Věci pozemské se řídily Boží vůlí skrze Proroka. *Umma* tak nebyla chápána jen jako pospolitost věřících, nýbrž byla stále zřetelněji chápána jako produkt Boží zvěsti, jako Bohem vytvořený ideální stav společenského uspořádání.¹⁹⁶

¹⁹³ M. Mendel, *Hidžra*, str. 55.

¹⁹⁴ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 33.

¹⁹⁵ M. Mendel, *Islámská výzva*, str. 63.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 66-67.

4. 4. Vyloučení židů z medínské ummy a konec opozice

Ne všichni přijali Muhammada bez výhrad. Největší potíže měl Muhammad s místními židovskými kmeny, ač při příchodu do Jathribu očekával, že jej tamní židé přivítají a znají jako Proroka a pokračovatele dřívějších poslů. To se však nestalo, naopak, židé začali jeho učení napadat a postupně docházelo k roztržce.¹⁹⁷

Zpočátku se Muhammad choval k židům příznivě. Věřili přeci společně v téhož, jednoho a jediného Boha. Myslel si tak, že židé budou jeho učení nakloněni, případně konvertují k islámu. Zpočátku i ustanovil modlitební směr (*qibla* – قبله) k Jeruzalému a dodržoval postní dny ve stejné době jako židé. Ti však měli jiný pohled. Muhammada napadali, kritizovali jeho učení jako rozporné s jejich a obviňovali ho, že není žádný Prorok. V tom také tkvělo nebezpečí, jelikož Muhammadovo postavení v Medíně se odvíjelo právě od víry v to, že je Prorokem a Poslem Božím.

Muhammad jim jejich obvinění oplácel, tvrdil, že učení hlásané Abrahamem překroutili¹⁹⁸ a brání se tak nyní pravdě, kterou Muhammad zvěstuje. Spor se odráží i v Koránu:

„Dítka Izraele, pomněte milosti Mé, již jsem vám prokázal! Dodržujte věrně úmluvu se Mnou uzavřenou, tak jako Já ji dodržuji vůči vám, a jen Mne se obávejte! Věřte v to, co jsem seslal pro potvrzení pravdivosti toho, co již máte! Nebud'te prvními z těch, kdo nevěří v toto zjevení, a neprodávejte znamení Má za nízkou cenu! A bud'te bohabojní! Neodívejte pravdu falšší a nezakrývejte pravdu, když ji dobře znáte.“¹⁹⁹;

„Ti, kterým bylo dáno nésti Tóru, a oni ji potom nenesli, jsou podobni oslu, jenž naložen je knihami. Jak hnusná je podoba lidí, kteří za lež prohlašují znamení Boží! Ale Bůh nepovede cestou správnou lid nespravedlivý.“²⁰⁰;

„Rci: „Vlastníci Písma! Proč odvracíte z cesty Boží ty, kdož uvěřili, snažíce se ji pokřivít, ačkoliv jste svědky? A Bohu věru není lhostejné, co konáte.“ Vy, kteří věříte! Budete-li poslouchat skupinu jednu z těch, jimž bylo dáno Písmo, obrátí vás poté, co jste uvěřili, opět v nevěrectví.“²⁰¹

¹⁹⁷ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 35.

¹⁹⁸ *Korán* 4:46 („Někteří z těch, kdož vyznávají židovství, překrucují smysl slov Písma (...).“).

¹⁹⁹ *Korán* 2:40-42.

²⁰⁰ *Korán* 62:5.

²⁰¹ *Korán* 3:99-100.

Neustálé teologické spory vyústili v otevřenou roztržku. Nejzřetelnější známkou této situace bylo Muhammadovo sdělení, že mu Bůh zjevil, aby změnil *qiblu* směrem k Mekce²⁰² („*A ustanovili jsme qiblu, k níž až dosud jste se obraceli, jedině proto, abychom rozeznali ty, kdož následují posla, od těch, kdož se odvracejí od stop jeho.*“²⁰³). Slovy se však nic nevyřešilo, a tak Muhammad vyčkával na dobu, kdy bude moci proti židovským kmenům zasáhnout ostřeji. Motivace k likvidaci židovských kmenů byly ovšem i hospodářské a mocenské. Židé měli silné armády a představovaly pro muslimy zřetelné nebezpečí, protože jejich území bylo situováno tak, že se mohly snadno připojit k obléhající mekkánské armádě nebo zaútočit na *ummu* zezadu.²⁰⁴

Bitva u Badru natolik upevnila Muhammadovo postavení, že se mohl postavit opozici v Medíně, kterou medínští Židé představovali. Po vítězství u Badru se cítil Prorok dost silným, aby zasadil Židům první ránu, nebyl však ještě natolik silný, aby se postavil proti velkým kmenům.²⁰⁵ Obrátil se proto proti nejslabšímu kmeni Banú Qajnuqá'. Co bylo záminkou, je sporné. Jednou možností je, že Muhammad vyzval židy, aby přijali islám a oni odmítli.²⁰⁶ Druhou možností je, že záminku pro útok poskytla rvačka mezi židy a muslimy, při níž byli i mrtví. Muhammad oblehl židovský kmen, který se uchýlil do svých tvrzí. Po dvou týdnech se židé vzdali a bylo jim nařízeno, aby opustili Medínu s rodinami a majetkem. Muhammad tím nesmírně oslabil medínskou opozici, neboť jeho soupeř ʿAbdulláh ibn Ubajj, který se před *hidžrou* domníval, že se stane vládcem Medíny, se opíral především o tento kmen, byť i sám byl Arab.²⁰⁷

Zbylé dva kmeny začaly svou nenávist k Muhammadovi stupňovat – podporovaly medínskou opozici a navíc zahájily jednání s Mekkou a beduínskými kmeny za účelem vytvoření protimuslimské aliance. Muhammad se pokoušel uklidnit Banú Nadír a uzavřel s jeho členy zvláštní dohodu o přátelství. Když však odhalil, že připravovali jeho vraždu, Muhammad vypudil roku 625 tento kmen.²⁰⁸ Ve vyhnanství se připojili k blízké židovské oáze Chajbar. Zde se mezi severními arabskými kmeny

²⁰² P. Pelikán, *Sunna*, str. 28.

²⁰³ *Korán* 2:143.

²⁰⁴ K. Armstrongová, *Islám*, str. 56.

²⁰⁵ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 62.

²⁰⁶ P. Pelikán, *Sunna*, str. 28.

²⁰⁷ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 62.

²⁰⁸ *Korán* 59:1-5 hovoří o vyhnaní Banú Nádír.

snažili získat podporu pro abú Sufjána. Ukázalo se, že zde příslušníci Banú Nadír vyhnání z Medíny představují ještě větší nebezpečí než dříve.²⁰⁹

Proto Muhammad neměl slitování, když židovský kmen Banú Qurajza během příkopové války podporoval Mekku a na chvíli se zdálo, že muslimové čelí jisté porážce.²¹⁰ V době obléhání Medíny v roce 627 jednali s obléhajícími Qurajšovci o společném postupu, čímž se dopustili v očích muslimů zrady. Židé se pak pro sebe snažili vyjednat co nejpríznivější podmínky kapitulace. Bylo jim přislíbeno, že se Muhammad podřídí rozsudku Sa'da Ibn Mu'ádhe, váženému muži z rodu Aws, který měl s kmenem Banú Qurajza vždy dobré vztahy a oni se tak spoléhali na jeho milost. Ten však prohlásil: „Zabijte jejich bojovníky a jejich potomky vezměte do otroctví.“²¹¹ Tak se i stalo.²¹² Nevíme jistě, kolik osob bylo popraveno, ale uvádí se, že každý z těchto tří židovských kmenů měl okolo sedmi set mužů.²¹³

Potíže však nezpůsobovali jen židé, potíže byly i s Araby, kteří přijali islám jen naoko²¹⁴. Vedoucím představitelem těchto „pokrytců“ (*munáfiqún* – منافقون) byl °Abdalláh ibn Ubajj, ctižádostivec, který se málem prosadil v Medíně jako král, než přišel Muhammad.²¹⁵ Po bitvě u Uhudu došlo k morální krizi a opozice uvnitř Medíny zesílila. Pokrytci chtěli této porážky využít ve svůj prospěch. Ibn Ubajj využil rozmlísky mezi *ansáry* a *muhádžiry*, aby obvinil Muhammada, že místo míru přinesl do Medíny jen rozkol, a že *muhádžirové* jsou nevděční. Dále využil podezření Muhammadovy manželky °Á'íši z nevěry k šíření nálady proti Prorokovi. Nevyšly však najevo žádné důkazy, navíc byly o °Áišině nevinnosti zjeveny verše, které celou událost prohlásily za pomluvu²¹⁶ a Ibn Ubajj pozbyl podpory svých soukmenovců. Po jeho smrti, to bylo v únoru roku 627, bylo zřejmé, že Muhammad je neomezeným pánem Medíny a že jakákoli opozice proti němu přestala existovat.²¹⁷

²⁰⁹ K. Armstrongová, *Islám*, str. 56.

²¹⁰ Tamtéž, str. 56.

²¹¹ *Korán* 33:26 („A vyvedl ty z vlastníků Písma, kteří jim pomáhali, z pevností jejich a uvrhl do srdcí jejich hrůzu, takže jste jednu skupinu zabil a druhou zajal.“), více pozn. k tomuto verši na str. 472-473.

²¹² P. Pelikán, *Sunna*, str. 41-42.

²¹³ P. Pelikán, str. 28, tak i K. Armstrongová, str. 56.

²¹⁴ *Korán* 9:101 („Mezi kočovnými Araby, kteří jsou ve vašem okolí, i mezi obyvateli Medíny jsou pokrytci zatvrzelí v pokrytectví svém. Ty je neznáš, avšak My je dobře známe a potrestáme je (...).“); taktéž se pokrytcům věnují súra 2: 1-37 a súra 63.

²¹⁵ M. Cook, *Muhammad*, str. 26 – 27.

²¹⁶ *Korán* 24:4-24.

²¹⁷ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 66.

5. Džihád jako součást hidžry

5. 1. Fenomén džihádu²¹⁸

I když dnes nelze džihád (جهاد) chápat jako násilný akt, je nutné uznat, že v raném islámu se víra šířila především silou. V rané islámské obci byl džihád chápán spíše jako cílevědomý boj za šíření víry.

Doslovně je džihád život v souladu se zvěstí, nesejít ze stezky přímé a zůstat muslimem, což vyžaduje nesmírné úsilí (= džihád) na cestě Boží. Povinností muslima je usilovat o upřímnost své vnitřní víry v Boha, jednotu náboženské obce (*ummy*) a šíření víry.

V raném islámu má podobu boj mezi muslimy a „těmi ostatními“ podobu kosmologického boje dobra a zla. Tento střet je dán povinností muslima konat dobro a přemáhat zlo, přičemž obojí musí vést k upevnování a šíření víry. Cílem islámu je Boží vláda. Toho lidstvo dosáhne pouze všestranným džihádem, kdy je možné volit mírové i vojenské prostředky, od misijní činnosti až po válku. Džihád je vše, co posiluje individuální a kolektivní zbožnost, tedy i aktivní šíření islámu, silou nevyjímaje. Džihád může být i obranná válka věřících proti vetřelcům.

Už v samotných počátcích *ummy* prochází džihád proměnami: Za prvního mekkánského období byl džihád pouze osobním úsilím, násilí se zakazovalo. Alespoň tak se soudí podle výkladu k verši 94 patnácté súry: Ohlas, co ti bylo zjeveno a odvrát se od nevěřících – to bylo zjeveno před výzvou k boji proti nevěřícím.²¹⁹ Avšak po hidžře do Medíny se džihád za šíření víry stal klíčovým prvkem medínské *ummy* s politickými ambicemi.²²⁰ Výklad říká, že jim věřícím bylo dovoleno bojovat v závislosti na utlačování, kterého se jim dostávalo od nevěřících.²²¹

²¹⁸ M. Mendel, *Džihád*, str. 15-28.

²¹⁹ *Korán* 15:94 („Ohlas tedy to, co ti bylo přikázáno, a odvrát se od modloslužebníků.“); „So proclaim, O Muhammad (s), what you have been commanded, to [proclaim], in other words, declare it openly and carry it out, and turn away from the idolaters — this was [revealed] before the command to struggle [against the idolaters].“ (www.altafsir.com – Major Tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

²²⁰ Svolení k boji nacházíme v *Koránu* 22:39 („A těm, kdož chtějí, je dovoleno, aby bojovali kvůli tomu, že jim bylo ukřivděno. A Bůh je věru schopen poskytnout pomoc těm, kdož byli bezprávně vyhnáni ze svých domovů.“).

²²¹ „Permission is granted to those who fight, namely, to the believers, to fight back — this was the first verse to be revealed regarding the struggle [in the way of God] (jihād), because they have been wronged,

5. 2. Začátky džihádu

S Muhammadovými vojenskými úspěchy bylo úzce spojeno i šíření jeho náboženství. Arabové ovšem přijali spíše jeho náboženství než jeho politickou autoritu. Přesto však Muhammadova politická a náboženská úloha byly pevně spjaty. Jako prorok se příliš neprosadil, dokud se nastal úspěšným politikem; jeho politická příležitost však zároveň stála na tom, že je Prorokem.²²²

Ve staré Arábii patřily boj a vzájemné přepadávání kmenů k běžným zvyklostem. Panovalo přesvědčení, že jde o zcela přirozený způsob získávání obživy, a proto boje tohoto druhu nebyly postaveny mimo rámec mravnosti a zákonů. Zákon krevní msty fungoval jako vcelku spolehlivá ochrana společnosti před zneužíváním násilí. Islám se nezřekl tradičních bojových praktik a nepřišel vyhlašovat nenásilí. Dosud obvyklé praktiky dostaly postupně jen novou náplň. Přepady se změnily v boj věřících proti nevěřícím a staly se součástí války za šíření islámu. Zpočátku, kdy muslimové představovali kapku v moři bezvěrců a jinověrců, mel boj „na cestě Alláhově“ charakter existenční. Není proto divu, že přijetí islámu bylo běžně spojeno s přijetím povinnosti bojovat za novou víru. Zásadní byl růst muslimské obce a rozšiřování islamizovaných území čili *dár al-islám* (دار الاسلام) na úkor oblastí, které dosud islám nepřijaly, *dár al-harb* (دار الحرب), a tudíž bylo nutně proti nim vést válku.²²³

Jelikož původně šlo pouze o přepady, jež měly získat obživu, účastnili se jich původně pouze *muhádžirové*, aby se zbavili závislosti na *ansárech*. Ti měli své prostředky získané zemědělstvím a přepadů se tak nepotřebovali zúčastňovat. Jakmile však dozrál tento náboženský charakter přepadů, začali se zúčastňovat výprav i *ansárové* a z přepadů se stala záležitost celé muslimské obce, z války obyčejné se stala „svatá válka“ (*džihád*), i když otázka kořisti hrála nadále významnou úlohu. Přijetí islámu pohanskými arabskými kmeny je učinilo členy muslimské obce a přestaly být objektem *džihádu*. Když pak většina Arabů přestoupila k novému náboženství, bylo nutně hledat pro *džihád* nové oblasti a islám vyšel za rámec Arabského poloostrova.²²⁴

as a result of the wrong done to them by the disbelievers. And God is truly able to help them.“
(www.altafsir.com – Major Tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

²²² M. Cook, *Muhammad*, str. 56.

²²³ A. Křikavová - M. Mendel - Z. Müller, *Islám: Ideál a skutečnost*, str. 128-129.

²²⁴ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 58-59.

Muhammad se dlouhou dobu soustředil jen na svůj boj s Mekkou, avšak po obléhání Medíny roku 627 si klade další cíl: získat pro islám všechny arabské kmeny a tím dosáhnout politické jednoty.²²⁵ Muhammad už dříve pořádal výpravy k beduínským kmenům, ovšem spíše aby jim zabránil spojit se s Mekkou. Zvláště v době od uzavření smlouvy u al-Hudajbije do kapitulace Mekky se Muhammad zabýval podrobováním beduínských kmenů pod Medínu.

Po dobytí Mekky získal Muhammad autoritu a ještě nedobyté arabské kmeny se mu víceméně podrobily.

5. 3. Boje s Qurajšovci a beduíny

Muhammad vedl války proti vnějším nepřátelům, obzvláště proti Mekce. Je však otázkou, zda zamýšlel dobýt Mekku od počátku. Hrbek se domnívá, že ano, když píše: „*Muhammad musil přece mít při svém rozhodnutí přesídlit do Jathribu určité cíle; (...) K těm patřilo bezesporu získání Mekky s její svatyní (...)*“²²⁶ Na druhou stranu Mendel píše, že Muhammad počítal s definitivní roztržkou s Qurajšovci, nepočítal s návratem do Mekky a zřejmě tedy neplánoval vybudovat *ummu*, jejímž cílem bude dobytí Mekky.²²⁷

Jisté však je, že když upevnil *ummu* a stabilizoval své postavení, chtěl Muhammad rozšířit islám na celou Arábii a zejména na Mekku – chtěl očistit Ka'bu od pohanských model a udělat z ní kultovní středisko islámu. Pouze slovy se mu Mekkánce přesvědčit nepodařilo, musel tedy zvolit jinou taktiku. K tomu mu Medína velmi vyhovovala, ležíc výhodně při cestě z Mekky do Sýrie, po níž musely procházet všechny karavany Qurajšovců, poskytovala jedinečnou možnost zasáhnout nepřítele islámu na místě nejcitlivějším. Měla se stát a stala se základnou a opěrným bodem pro ozbrojené útoky na mekkánské karavany.²²⁸

Přepadáváním karavan se Muhammad snažil nejen Mekkánce vyprovokovat, ale také zajistit sobě a svým stoupencům materiální zázemí, aby nemuseli být závislí na medínských. Později přepady rozšířili i na ostatní beduínské kmeny. Muslimové tak

²²⁵ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 68.

²²⁶ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 33.

²²⁷ M. Mendel, *Hidžra*, str. 48.

²²⁸ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 58.

postupně přechází z defenzívy do útoku.²²⁹ Jeden z prvních přepadů se uskutečnil roku 624, kdy byla u Nachly přepadena mekkánská karavana. Tento přepad vzbudil pohoršení, jelikož k němu došlo na začátku posvátných měsíců, kdy byly veškeré boje zakázány.²³⁰ Veršem v Koránu je však tento čin ospravedlněn:

„Dotazují se tě na posvátný měsíc a bojování v jeho průběhu. Rci: „Bojovat v něm je hřích těžký, avšak odvracet od stezky Boží, nevěřit v Něj a v Mešitu posvátnou a vyhánět obyvatele jejich z ní je ještě těžší hřích před Bohem; svádět od víry je horší než zabíjet. (...)“²³¹

5. 3. 1. Bitva u Badru

Několik výprav bylo také neúspěšných, přesto, jak Muhammad plánoval, Mekkánce přepady zneklidnily a v březnu 624 došlo k velké (na arabské poměry) bitvě u Badru. Původním plánem bylo přepadnout u Badru Qurajšovskou karavanu, kterou vedl Abú Sufján. Muhammad kvůli tomu shromáždil 324 mužů. Abú Sufján však vytušil Muhammadovy úmysly a vedl karavanu jinou cestou, poddávaje současně o hrozícím nebezpečí zprávu do Mekky. Zde Abú Džahl shromáždil okolo 950 mužů a spěchal na sever karavaně vstříc. Muhammad vyčkával příchod karavany u Badru, na jih od Medíny. Ta se ale místu zdaleka vyhnula a vyvázla z nebezpečí. Muhammad se sice o úniku karavany dozvěděl, ale váhal s návratem do Medíny, chtěl zřejmě využít velké síly, kterou shromáždil, k nějakému jinému podniku. Dříve než se rozhodl, kam jinam potáhne, přiblížilo se mekkánské vojsko. Muhammad věděl o jeho přesile, ale nemohl ustoupit, protože by to znamenalo morální porážku.²³² Došlo tedy k bitvě. Muslimové bojovali s energií a nadšením, které jim vyneslo vítězství nad Mekkánci. Navíc byl v bitvě zabit Abú Džahl, který byl nejúhlavnějším nepřítelem islámu a původcem všeho Muhammadova pronásledování.²³³

²²⁹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 25.

²³⁰ F. Tauer, *Svět islámu*, str. 30.

²³¹ *Korán* 2:217.

²³² *Korán* 8:15 („Vy, kteří věříte! Když se na pochodu střetnete s nevěřícími, neobracejte se k nim zády!“); tafsír: Když potkáte nevěřící, pomalu se pohybovat vpřed, to je ohromné, pomalu se pohybující vojsko, kvůli jejich velkému počtu. Neobracejte se a neutíkejte („O you who believe, when you encounter the disbelievers inching forward, that is, amassed, advancing slowly because of their large numbers, do not turn your backs to them, fleeing.“) (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

²³³ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 59-60.

Z této bitvy jim i tak připadla značná kořist a *muhádžirové* se stali naprosto nezávislí na *ansárech*. Ačkoli Mekkánci karavanu zachránili, ztráta na majetku (kořist, výkupné za zajatce) byla značná. Výkupné za zajatce tuto kořist ještě rozmnožilo. Navíc u okolních kmenů ztratila Mekka svůj status neporazitelnosti. Badr se tak stal pro Qurajšovce motivem, aby s ještě větším úsilím zkoušeli muslimy zničit.

Oproti tomu v Medíně se slavilo – po letech velký úspěch, navíc v tak nečekaném vítězství. Z nenáboženského hlediska měla porážka Qurajšovců hlavní příčinu v tom, že neměli takovou disciplínu jako muslimové. Navíc jejich víra v posmrtný život zapříčinila, že šli do boje s větší odvahou a malým strachem ze smrti. Vždyť nemálo veršů v Koránu slibuje vstup do ráje těm, kdož zahynou v boji:

*„Nechť tedy bojují na stezce Boží ti, kdož kupují za život pozemský život budoucí! A těm, kdož bojují na stezce Boží a budou zabiti, či zvítězí, těm dáme odměnu nesmírnou.“*²³⁴;

*„A nepokládej ty, kdož na stezce Boží byli zabiti, za mrtvé! Naopak, oni jsou živí a u Pána svého odměnu svou užívají (...).“*²³⁵

Sami muslimové v tom však viděli zásah Boží a vítězství připisují Alláhovi:

*„A hle, obrátili jste se o pomoc k Pánu svému a On vyslyšel vás, řka: „Podpořím vás věru tisícem andělů, jdoucích jeden za druhým!“ (...) A hle, Pán tvůj vnukl andělům: „Jsem s vámi, podpořte tedy ty, kdož uvěřili! Já vrhnu do srdcí těch, kdož nevěří, hrůzu a vy bijte je po šíjích a bijte je po všech prstech!“ (...) Nejste to vy, kdo je zabili, ale Bůh je zabil; a nevrhals ty, kdož jsi vrhal, nýbrž byl to Bůh, kdo vrhal, aby vyzkoušel věřící zkouškou dobrou, od Něho přicházející, vždyť Bůh slyšící je, vševědoucí!“*²³⁶

Tafsír k počtu andělů doplňuje, že původně jich Bůh přislíbil tisíc, ale pak to byly tři tisíce.²³⁷ A andělé pomohli muslimům, tak jako Bůh. Bili je po šíjích a po všech prstech, a když se věřící rozběhl srazit nevěřícímu hlavu, ta se skutálela dříve, než se jí dotkl meč. A Prorok hodil na nevěřící hrst oblázků, každého trefil do oka, a tak byli

²³⁴ Korán 4:74.

²³⁵ Korán 3:169.

²³⁶ Korán 8:9, 12, 17.

²³⁷ Korán 3:124 („A hle, pravil jsi věřícím: „Což vám nestačí, že vás Bůh posílil třemi tisíci andělů z nebe vyslanými? (...).“).

poražení. Ale nebyl to Prorok, kdo hodil, nýbrž Bůh mu propůjčil svou sílu. Copak by se jinak trefil do očí nevěřících, každého z tak velkého vojska?²³⁸

5. 3. 2. Bitva u Uhudu

V Mekce zatím plánovali odvetu za Badr. Jelikož měl Muhammad v Mekce stále informátory mezi členy Banú Hášim²³⁹, o tažení se včas dozvěděl. Roku 625 vyrazila mekkánská armáda o 3000 mužích na Medínu. Armádu vedl Abú Sufján. Vojsko se utábořilo u hory Uhud. Muslimské vojsko čítalo na 700 mužů. Muhammad chtěl původně zůstat ve městě a pouze se bránit, nikoli se otevřeně střetnout s Qurajšovci, kteří měli velkou přesilu. Avšak mladí muslimové, nadšení vítězstvím od Badru jej přemluvili k přímé konfrontaci.²⁴⁰ Muhammad postavil své vojsko tak, aby nepřátelské ležení se octlo mezi medínskými tvrzeními a postupujícími muslimy. Zvolil přitom takový postup, aby muslimové stáli na kopci Uhudu a znemožnili tím útok mekkánského jezdeckva. Mekkánci sami zaútočili na muslimy, byli odrazeni a ustupovali až do svého ležení. Vypadalo to, že muslimové opět zvítězí. V ležení se však muslimské síly rozptýlily – zřejmě za kořistí – a toho využil k útoku z boku velitel mekkánské jízdy. V nastalém zmatku někdo vykřikl, že Muhammad byl zabit a muslimové začali ustupovat. Muhammad byl v bitvě pouze zraněn na obličejí a do nohy

²³⁸ Tafsír k 8:9, 12, 17. („When you sought help from your Lord, asking Him to help you by granting you victory over them, and He answered you [saying]: ‘I shall reinforce you, I shall assist you, with a thousand angels, rank upon rank’, one rank following after the next: God promised them this [number] at first, but it then became three thousand, and then five thousand, as stated in [sūrat] Āl ‘Imrān [Q. 3:124-125] (a variant reading [of alf, ‘thousand’] has the plural āluf, ‘thousands’, similar [in pattern] to aflus, ‘coins’). (...) When your Lord inspired the angels, with whom He reinforced the Muslims, [saying]: ‘I am with you, with assistance and victorious help, so make the believers stand firm, by helping [them] and giving [them] good tidings. I shall cast terror, fear, into the hearts of the disbelievers; so smite above the necks, that is, the heads, and smite of them every finger!’; that is, [smite] the extremities of their hands and feet: thus, when one of them went to strike an unbeliever’s head, it would roll off before his sword reached it. The Prophet (s) threw a handful of pebbles against them and every single idolater was struck in his eye, and thus they were defeated. (...) You did not slay them, at Badr by your own might, but God slew them, by giving you assistance, and you threw not, O Muhammad (s), [against] the eyes of the [unbelieving] folk, when you threw, the pebbles, for a handful of pebbles thrown by a human being cannot strike the eyes of [every person in] a large troop, but God threw, by making that [throw] reach them. He did this in order to vanquish the disbelievers, and that He might try the believers with a fair test, a [fair] gift, namely, booty; surely God is Hearing, of their sayings, Knowing, of their conditions.”) (www.altafsir.com – Major tafsir – Tafsir al-Jalalayn).

²³⁹ P. Pelikán, *Sunna*, str. 29, 32.

²⁴⁰ Tak Ibn Isháq, *Život Muhammada, Posla Božieho*, str. 116 a P. Pelikán, *Sunna*, str. 33. F. Tauer naopak píše, že to byl právě Muhammad, kdo odmítl plán zůstat ve městě a pouze se bránit – *Svět islámu*, str. 31.

a uchýlil se na svah kopce. Zde se okolo něj shromáždila část ustupujících. Druhá skupina byla odříznuta a prchala směrem k tvrzím. Jezdeckvo je však dohnalo a způsobilo jim velké ztráty. Muhammadův oddíl byl v dobrém postavení, jezdeckvo jej nemohlo napadnout a po několika neúspěšných útocích pěchotou nařídil Abú Sufján bitvu přerušit.²⁴¹ Jelikož Mekkánci válčili podle staroarabských zvyklostí, nedomýšleli nic dopředu, nezaútočili na město a nechali Muhammada se zbytkem se vojska stáhnout za hradby města. Zde nabrali síly a druhý den vytáhli opět na bojiště, bránit se případnému dalšímu útoku. To však už nebylo třeba. Qurajšovci dosáhli odvěty za Badr a odtáhli zpět do Mekky.²⁴²

Ačkoli Mekkánci v této bitvě v podstatě ničeho nedosáhli, trvalo muslimům dlouho, než se z této porážky vzpamatovali a zažehnali morální krizi. Bylo třeba několika utěšujících veršů:

„Nechabujte, nermuťte se, vždyť přece budete mít navrch, jste-li věřící! Jestliže jste utrpěli poranění²⁴³, tedy podobné poranění utrpěli i ti druzí. Takové šťastné dny i nešťastné necháváme střídat mezi lidmi, aby Bůh rozeznal ty, kdož uvěřili a vybral si mezi vámi mučedníky (...).“²⁴⁴

Verš „Bůh splnil vůči vám slib svůj, když z dovolení Jeho jste je poráželi, dokud jste neztratili odvahu a neupadli mezi sebou do sporu o tu věc a nebyli neposlušní poté, když ukázal vám to, co máte rádi.“²⁴⁵ odpovídá na obavy muslimů, že je Bůh opustil. Avšak nikoli, ne Jeho vinou byli poraženi, nýbrž vinou vlastní, vlastní chamtivostí.

Ani Mekkánci na tom nebyli nejlépe. Přestože byli v přesile a věnovali přípravě na bitvu spoustu času, mezi medínské tvrze se neodvážili. Navíc si uvědomili, že samotná Mekka s muslimy nic nezmůže. Qurajšovci se proto snažili získat spojení velkých beduínských kmenů. Muhammad se o těchto plánech dozvěděl a v příštích dvou letech (626 – 627) podnikl několik válečných výprav, jejichž cílem bylo ukázat vojenskou moc muslimské obce a odstrašit beduíny od spojení s Mekkou.²⁴⁶ Ne vždy se však setkal s úspěchem a několikrát hrozilo, že spojené kmeny potáhnou na Medínu.

²⁴¹ I. Hrbe - K. Petráček, *Muhammad*, str. 63-64.

²⁴² P. Pelikán, *Sunna*, str. 33-34.

²⁴³ Zde spíše porážka, neúspěch – I. Hrbek, *Korán*, pozn. str. 749.

²⁴⁴ *Korán* 3:139-140.

²⁴⁵ *Korán* 3:152.

²⁴⁶ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 64-65.

5. 3. 3. Příkopová válka (*ghazwa al-chandaq* – غزوة الخندق či *ghazwa al-ahzáb* – غزوة الاحزاب)

Qurajšovcům se podařilo získat spojence a vytvořit armádu o 10 000 mužích, kteří v březnu 627 vytáhli na Medínu. Tažení spojenců je přičítáno iniciativě Mekky, která se snažila vymanit z obklíčení Muhammadovými spojenci. Podněcovat k uspořádání mohutné expedice ale začali hlavně židé z kmene Banú al-Nadír vyhnaní z Medíny do Chajbaru. Navázali nejprve protimuslimské spojenectví s Mekkou a pak se obrátili do Nadždu k velkému kmeni Ghatafán a slíbili mu polovinu sklizně příštího roku, když se zúčastní tažení proti Medíně. K alianci se na shromaždišti u Marr al-Zahrán připojili ještě další jejich spojenci, takže vojsko směřující k Medíně čítalo na deset tisíc mužů, počet v Arábii dosud nevídaný. Nebyla to ovšem jednotná disciplinovaná armáda, každý kmen si, jak bylo zvykem, podržel vlastní velení a celou masu chatrně spojovala jen touha dobýt Medínu.²⁴⁷

Muhammad se o vojsku opět dozvěděl včas a svolal radu, aby prodiskutovala obranu. Medínské přepadl strach – stále si pamatovali poslední bitvu a navíc dali dohromady jen 3000 mužů. Bylo tedy vyloučeno, aby se Mekkáncům postavili v otevřeném boji, rozhodli se raději zůstat v Medíně a pokusit se ji ubránit. Muhammad přitom dal na radu perského otroka Salmána, aby byl kolem Medíny vykopán hluboký příkop. Jelikož byla Medína přístupná pouze z jedné, severní strany, stačilo příkop vyhloubit jen tam. Byl dokončen těsně před příchodem Mekkánců. Ti tím byli naprosto zaskočení a utábořili se o podál, aby promysleli další postup. Když však zkoušeli příkop překonat, byli rozeznáni muslimskými lučištníky. Takto tam tábořili čtrnáct dní, a když jim začaly docházet zásoby, opustily Mekkánce spojenecké beduínské kmény a odtáhly zpět na svá území. Qurajšovcům tak nezbylo než se vrátit do Mekky.²⁴⁸

Ačkoli tato válka nebyla náročná na životy, pro Qurajšovce znamenala katastrofu. Ztratili poslední zbytky prestiže a obchod se Sýrií musel být zastaven, neboť cestu zahrazovala silná vojska muslimů. Ani v případě, že by Muhammad Mekku nenapadl, neměli Qurajšovci naději uchovat si své majetky a svou moc. Je jen přirozené,

²⁴⁷ P. Pelikán, *Sunna*, str. 38.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 38-40.

že mnozí Mekkánci začali uvažovat o tom, že bude lépe přijmout Muhammada a jeho učení, než hledět vstříc neodvratnému zániku.²⁴⁹

Přestože muslimové utrpěli vážnou porážku ve dvou dalších střetech²⁵⁰ s trestnými výpravami Mekkánců, *umma* stále rostla a prospívala. Muhammadovi se jako charizmatickému prorokovi podařilo uzavřít smlouvy a dohody s mnoha kmenovými vůdci po celé Arábii, a tak v roce 628 už on a jeho stoupenci byli natolik silní, že mohli pomýšlet na útok na Mekku.²⁵¹ Muhammad toho však prozatím nevyužil a nechal Mekku na pokoji. Zaměřil se ve svých taženích na beduínské kmeny. Je zřejmé, že si Muhammad uvědomoval, že mu Mekka padne do rukou – dříve nebo později – zejména bude-li hospodářsky tísněna – a že si již nepřál zbytečného prolévání krve svého vlastního kmene.²⁵²

5. 3. 4. Podrobování beduínů

Z obav před rostoucí muslimskou mocí proti mladému státu začaly vystupovat i okolní kočovné kmeny. Banú Ghatafán a Banú Sulajm proti Medíně vyslaly spojené vojsko, ale když jim Muhammad vytáhl vstříc ke Qarqarat al-Kudr, zalekli se a rozprchli, takže muslimům bez boje padla do rukou kořist čítající na pět set velbloudů. Podobně neslavně dopadl i pokus kmenů Banú Tha'laba a Banú Muhárib. Muhammad však nechtěl s okolními beduíny válčit. Dával přednost uzavírání spojeneckých smluv, i když je kmeny často musely uzavírat pod nátlakem, a také vysílal misionáře a vyzýval k přijetí islámu poselstva, jež za ním nyní přicházela do Medíny.²⁵³

Beduínské kmeny využily porážky muslimů u Uhudu a okamžitě se pokusily využít jejího zdánlivého oslabení, aby ukořistily z medínského bohatství, co se dá. Boje s nimi stojí v orientalistické literatuře většinou ve stínu zápolení s Qurajšovci, byly však přinejmenším stejně urputné a v každém případě byly krvavější. V krátké době ztratila muslimská obec v bojích s kočovníky více bojovníků než v bitvě u Uhudu, přesto však byly pro muslimy vítězné. Hned po Uhudu muslimové rozprášili bojovníky klanu Banú

²⁴⁹ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 68.

²⁵⁰ Myšleny bitvy u Uhudu a u Medíny, ačkoli bitvu u Medíny nelze považovat za porážku ani pro jednu stranu.

²⁵¹ F. M. Denny, *Islám a muslimská obec*, str. 49.

²⁵² I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 69.

²⁵³ P. Pelikán, *Sunna*, str. 29.

Asad hotovící se k nájezdu na Medínu, odkud zamýšleli odehnat dobytek. Muhammad se o jejich záměru včas dozvěděl a sto padesáti jeho mužům se podařilo několika nočními přesuny nepozorovaně přiblížit až k místu, kde se nájezdníci shromažďovali, takže je zastihli nepřipravené, zahnali je na útěk a ukořistili mnoho velbloudů.²⁵⁴

Muhammad stále posílal výpravy k beduínským kmenům, což vedlo k tomu, že záhy ovládal široké okolí Medíny. Po příkopové válce vzrostla Muhammadova pověst natolik, že kmeny se buďto sami přidávaly k Muhammadovi a hlásily se k islámu nebo aspoň uzavíraly spojenecké smlouvy. Jen velké kmenové svazy zatím odolávaly podrobení, ale přesto jim bylo jasné, že dříve či později podlehnou vzrůstajícímu počtu muslimů.²⁵⁵

Po dobytí Mekky a po porážce Hawázinovců v bitvě u Hunajnu, jejichž armáda byla větší než muslimská, došlo ostatním kmenům, že odpor je marný a začali se k islámu a islámskému státu přidávat dobrovolně. Došlo tak k vítězství islámu na Arabském poloostrově.²⁵⁶ Kmeny přijaly islám, uznaly Muhammada za Proroka a platily *zakát* (زكاة = daň). Nicméně by bylo mylné se domnívat, že kmeny tímto uznaly Muhammada jako politickou hlavu Arábie. Vstoupily s ním jen do spojení určitého druhu a zavázaly se, že nebudou napadat jiné kmeny, které rovněž byly Muhammadovými spojenci. V Arábii tak vznikl mohutný kmenový svaz, nikoli ještě nadkmenový stát.²⁵⁷

5. 4. Dobyetí Mekky

V březnu 628 si Muhammad se svými stoupenci usmyslel, že vykonají malou pouť (*umru* - امرّة) do Mekky. Muslimové, jichž bylo asi 1400, se utábořili u al-Hudajbíje a připravovali se na pouť. Mekkánci je varovali, že dojde k bitvě, pokusí-li se svůj záměr zrealizovat. Bojovat se jim však nechtělo. Kdyby bojovali, porušili by své slovo ochránců mešity, že každému je dovoleno vykonat pouť. Na druhou stranu, pokud by tam muslimy pustili, znevážili by tak své nepřátelství vůči nim.²⁵⁸ Došlo tedy k dlouhodobému jednání, jehož výsledkem byla dohoda. V ní bylo ustanoveno, že

²⁵⁴ P. Pelikán, *Sunna*, str. 34.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 35.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 54-55.

²⁵⁷ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 76.

²⁵⁸ P. Pelikán, *Sunna*, str. 44.

v tomto roce se muslimové vzdáli, ale v příštím roce vyklidí Mekkánci na tři dny své město, aby muslimové mohli vykonat poutní obřady. Dále bylo dohodnuto, že se obě strany vzdají na 10 let nepřátelství a bude povoleno ostatním kmenům vstupovat volně do spolenectví s kteroukoli stranou. To bylo výhodné pro Muhammada, neboť jeho moc byla daleko přitažlivější než moc Mekky a kromě toho to dovolovalo dosavadním spojencům Mekky, aby se od ní odtrhli a přešli na druhou, vítězí stranu.²⁵⁹

Tato smlouva se však nezdála Muhammadovým stoupencům. Ti v ní viděli ústupek pohanům, nedůstojný kompromis s nepřáteli islámu. Dále byli zklamaní, že se na cestu vydali v podstatě zbytečně – pouť nevykonali a nedošlo ani k boji, tudíž nezískali žádnou kořist. V ležení vypukla nespokojenost, a aby překonal krizi, musel Muhammad svolat všechny muslimy a dát si znovu přísahat věrnost a poslušnost.

„Ti, kdož ti věrnost přísahají, přísahají vlastně Bohu a ruka Boží spočívá na rukou jejich. Kdo poruší úmluvu, tedy poruší ji jen ke škodě vlastní, kdo však věrně dodrží úmluvu s Bohem uzavřenou, tomu On ušetří odměnu nesmírnou. (...) Bůh již věru našel zalíbení ve věřících, když ti přísahali věrnost pod stromem, a On dobře ví, co bylo v srdcích jejich. A seslal k nim sakínu a odmění je brzkým úspěchem i kořistí hojnou, již se zmocní. A Bůh mocný je i moudrý.“²⁶⁰

Ti, kdo složili tuto přísahu (nazývaná „přísaha pod stromem“), se pak mohli zúčastnit tažení proti židovské oáze Chajbar, které bylo náhradou za Mekku.²⁶¹

O rok později Mekkánci dle dohody město vyklidili a muslimové vykonali pouť. Při této události se k Muhammadovi přidalo několik významných Mekkánců. Qurajšovci si tak uvědomili marnost boje proti Muhammadovi. Jen několik nejvytrvalejších hodlalo v boji pokračovat. Qurajšovci byli následujícím vývojem zdeptáni a Abú Sufján ztratil po ztroskotání obléhání Medíny jak svůj bývalý vliv, tak i víru ve vítězství Mekky.²⁶² Uvnitř Mekky docházelo k rozporům a demoralizaci. Že taktéž ne všichni Mekkánci souhlasili se smlouvou u al-Hudajbíje se projevilo na konfliktu mezi kmeny Chuzá'a a Bakr. Chuzá'a se po uskutečnění dohody stal Muhammadovým spojencem, Bakr zůstal na straně Qurajšovců.

Bakrovci získali tajně zbraně od machzúmské frakce v Mekce a smluvili s nimi přepad Chuzá'a. V boji pak Chuzá'ovci utrpěli značné ztráty. Účast Mekkánců se nedala

²⁵⁹ I. Hrbek, *Korán* (předmluva), str. 40.

²⁶⁰ *Korán* 48:10, 18.

²⁶¹ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 70.

²⁶² Tamtéž, str. 72-73.

zatajit a bylo zřejmé, že tím porušili příměří. Obávající se Muhammadovy odvety, rozhodli se nakonec vyslat Abú Sufjána k vyjednávání do Medíny. Není jasné, čeho chtěli Mekkánci dosáhnout, ale Prorok na žádný kompromis nepřistoupil. Nemohl přece opustit své spojence, neboť by to podrylo celou jeho politickou koncepci o jednotě všech, kdož se hlásili k islámu. Abú Sufján se vrátil s nepořízenou a s vědomím, že Mekce nezbývá nic jiného než se Muhammadovi vzdát. Na druhé straně musilo být Muhammadovi z jeho postupu zřejmé, že Mekka je zralá a že při projevu síly se najde jen málo Qurajšovců ochotných klást ještě odpor.²⁶³

Muhammad se tedy roku 630 vydal s 10 000 muži k Mekce a utábořili se poblíž. Abú Sufján přišel Muhammadovi nabídnout kapitulaci Mekky. Muhammad ji přijal a přislíbil milost všem, kdož budou ve svých domech, až vojsko vtáhne do města. Setkali se s odporem pouhých několika desítek Mekkánců, avšak tento odpor byl brzy zlomen.

Muhammad vstoupil jako vítěz do města, které jej vyhnalo a jež se jej tak dlouho snažilo zničit. Okamžitě dal zničit všechny sochy bůžků v Ka^cbě, vyžádal si klíč od svatyně a vstoupil do ní, aby se tam pomodlil. Klíče pak vrátil jejich dědičným strážcům a potvrdil i jiné obřadníky v jejich tradičních úřadech. Posvátné území bylo potom pečlivě vyměřeno a ohrazeno a Ka^cba se opět stala střediskem islámu.²⁶⁴

Po dobytí Mekky byla Prorokovi zjevena jedna z posledních súr, oslavující toto vítězství: *„Až vítězná pomoc Boží přijde, až úspěch se dostaví a uvidíš lidi vstupovat houfně v náboženství Boží, pak oslavuj chválou Pána svého a pros jej o odpuštění, vždyť On věru ke kajícímu je milostivý!“*²⁶⁵

Muhammad po svém vítězství ukázal skutečnou velkomyslnost – jen čtyři Mekkánci byli popraveni a to za úkladné vraždy, jichž se předtím dopustili na muslimech. Jinak prominul i těm, kdož do poslední chvíle proti němu bojovali. Jeho velkomyslnost se neminula účinkem. Celé město jej uznalo jako Proroka Božího a za několik týdnů se již Mekkánci bili po boku *muhádžirů* a *ansárů* proti posledním zbytkům odporu arabských kmenů.²⁶⁶

Díky dobytí Mekky mohl Muhammad zorganizovat jednotný muslimský stát. Mekkánci byli velmi nápomocní, díky svým zkušenostem, v řešení správních,

²⁶³ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 73.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 73-74.

²⁶⁵ *Korán* súra 110.

²⁶⁶ I. Hrbek - K. Petráček, *Muhammad*, str. 74.

hospodářských a vojenských problémů a muslimský stát se tak velmi rychle rozrůstal. Mekka se tak stala oporou a středobodem nové říše. Přesto se Muhammad po uspořádání poměrů v Mekce vrátil zpět do Medíny, která i za prvních třech *chalífů* zůstala hlavním městem islámské říše.

Závěr

V práci jsem se pokusila ukázat vliv Muhammadova rozhodnutí se vystěhovat, zpřetrhat rodové svazky a navázat nové jinde, na tehdejší společnost.

Společnost se tím zásadně změnila. Nebyly už tolik podstatné, byť stále přetrvávaly, pokrevní a příbuzenské vztahy, ale vztahy založené na společné víře, islámu. To bylo pro dosavadní arabskou společnost něčím zcela novým.

Novým pro společnost bylo i šíření víry. V polyteistické společnosti, kde si každý uznával, co chtěl, bylo šíření islámu, ať misiemi či válečně, něčím dosud nevídaným. Muhammadova role na Arabském poloostrově se tak mění z Proroka na sjednotitele. Muhammad dobytím Mekky sjednotil celý Arabský poloostrov pod víru v jediného Boha, milosrdného a slitovného.

Muhammad má tak zásadní historický význam. Díky jeho vystoupení a trvání na své víře i za cenu zpřetrhání rodových svazků se islám prosadil a časem se stal náboženstvím, jež se mohlo postavit na roveň i křesťanství. Dnes tvoří ostatně druhé nejpočetnější náboženství hned za křesťanstvím.

Je více než jasné, že tato práce není žádným průkopnickým dílem a nevnáší do tématu nic nového. To ostatně nebylo ani záměrem. Práce měla pouze shromáždit a shrnout, co je již známé, případně poukázat na odlišnosti v teoriích jednotlivých orientalistů. A toho snad také dosáhla.

Bibliografie

Primární zdroje

Korán, přel. HRBEK, Ivan. Praha: Academia, 1972. 801 str. ISBN 80-7309-992-6.

Vznešený Korán, přel. HRBEK, Ivan. Praha: Ams, 2007. 764 str. ISBN 978-80-902419-0-9.

Sekundární zdroje

ARMSTRONGOVÁ, Karen. *Islám*. Praha: Slovart, 2008. 256 str. ISBN 978-80-7391-155-3.

COOK, Michael. *Muhammad*. Praha: Odeon/Argo, 1994. 106 str. ISBN 80-207-0498-1.

DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. 200 str. ISBN 80-7260-088-5.

HRBEK, Ivan – PETRÁČEK, Karel. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967. 228 str. ISBN neuvedeno.

IBN ISHÁQ. *Život Muhammada, Posla Božieho*. Bratislava: Tatran, 1967. 295 str. ISBN neuvedeno.

KREJČÍ, Jaroslav. *Civilizace Asie a Blízkého východu: náboženství a politika v souhře a střetání*. Praha: Karolinum, 1993, 312 str. ISBN 80-7066-734-6. Kapitola 5, Cesty islámu: integrace a dezintegrace, str. 101-150.

KŘÍKAVOVÁ, Adéla – MENDEL, Miloš – MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Praha: Panorama, 1990. 368 str. ISBN 80-7038-012-8.

LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: NLN, 1997. 384 str. ISBN 80-7106-191-3.

MENDEL, Miloš. *Džihád*. Brno: Atlantis, 1997. 202 str. ISBN 80-7108-151-5.

MENDEL, Miloš. *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav Akademie věd ČR, 2006. 388 str. ISBN 80-85425-58-0.

MENDEL, Miloš. *Islámská výzva*. Brno: Atlantis, 1994. 248 str. ISBN 80-7108-088-8.

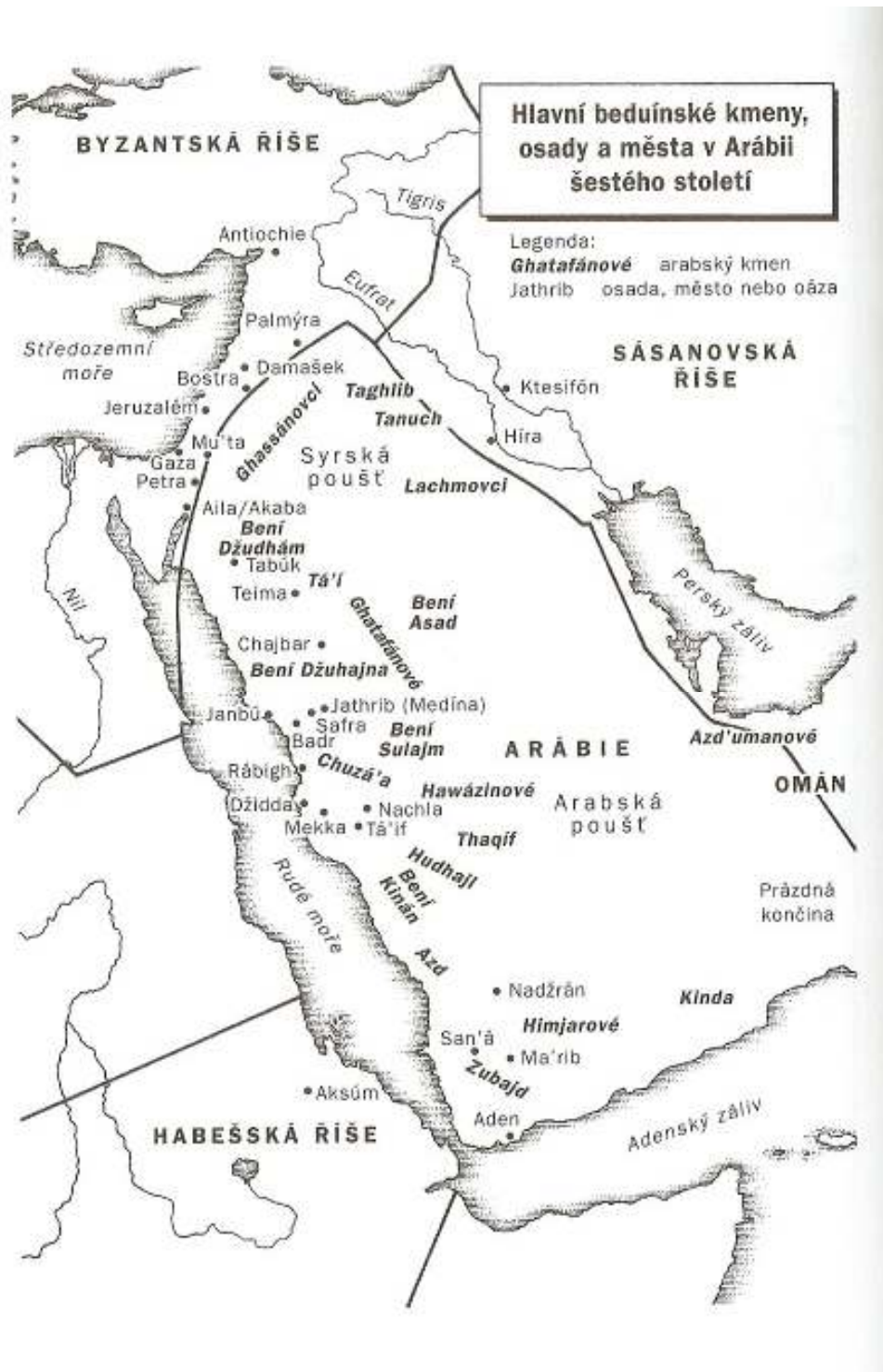
PELIKÁN, Petr. *Sunna*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 133 str. ISBN nenalezeno.

ROGERSON, Barnaby. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004. 200 str. ISBN 80-7106-732-6.

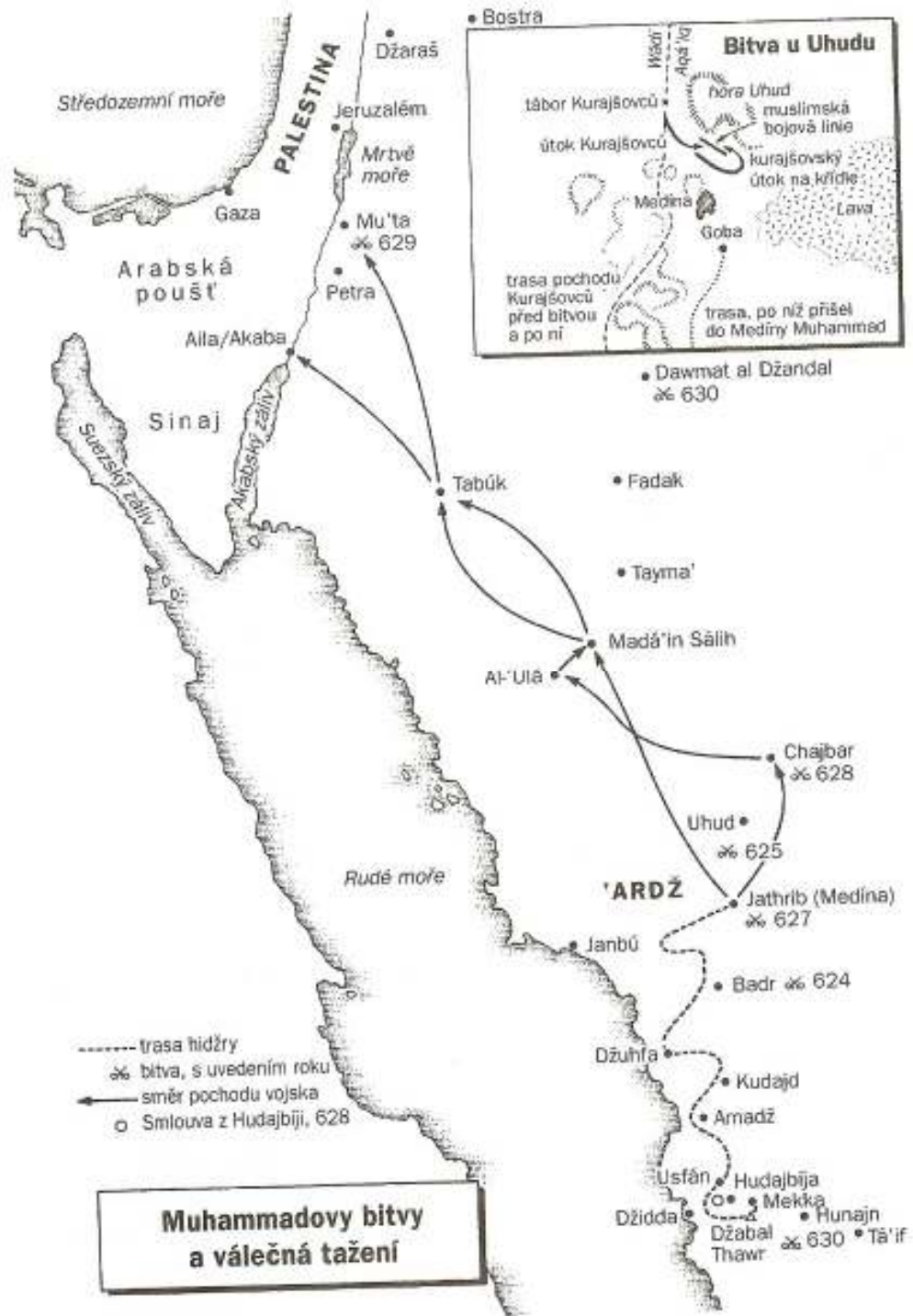
Internetové zdroje

www.altafsir.com

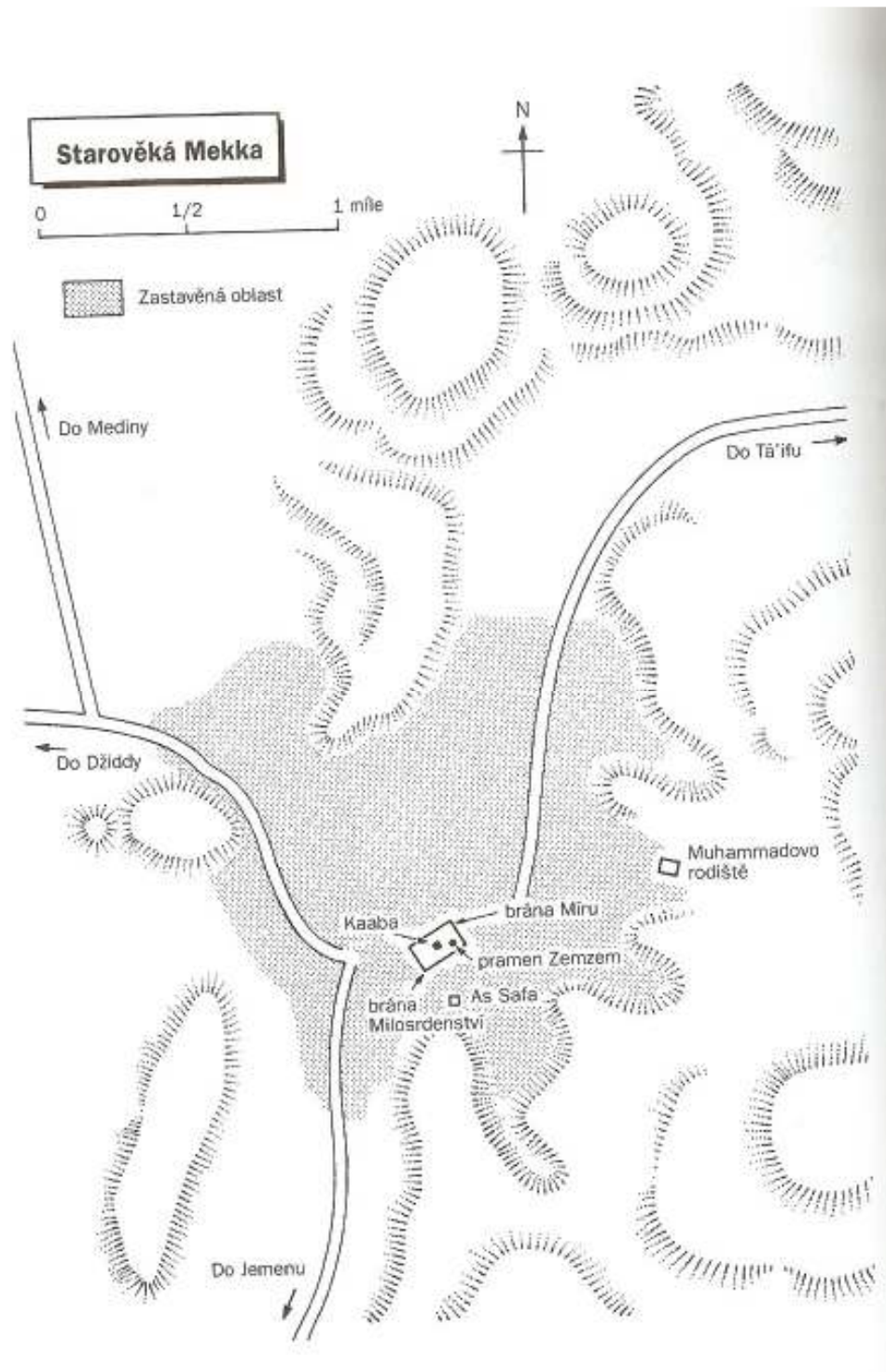
Příloha

Zdroj: B.Rogerson, *Prorok Muhammad*

Zdroj: B.Rogerson, *Prorok Muhammad*

Zdroj: B.Rogerson, *Prorok Muhammad*